

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1978 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1979

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1978

VILNIUS

1979

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

J A H R B U C H
F Ü R L I T A U I S C H E
G E S C H I C H T E

1978

VILNIUS

1979

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1978

ВИЛЬНИУС «МОКСЛАС» 1979

Redakcinė kolegija

**Jonas DOBROVOLSKAS, Mečislovas JUČAS, Vytautas
MERKYS, Vacys MILIUS, Giedrė NIUNKIENĖ, Rita STRAZ-
DŪNAITĖ (sekretorė), Henrikas ŠADŽIUS, Adolfas
TAUTAVIČIUS, Bronius VAITKEVIČIUS (vyr. redak-
torius), Regina ŽEPKAITĖ (vyr. redaktoriaus
pavaduotoja)**

Išleista pagal LTSR MA Istorijos instituto užsakymą

0505040000

**M 10604—209
M854(08)—79 Ž—79**

© LTSR MA Istorijos institutas, 1979

MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA

Disertacijos

LIETUVOS TSR MOKSLININKAI — ISTORIJS DAKTARAI

1. **Atamukas** Solomonas (g. 1918 m.), ist. k. (1959 m.), LTSR MA Istorijos in-to v. m. b. Dis. tema — „Lietuvos KP veikla, įgyvendinant TSKP kadru politiką 1940—1975 m.“ (07.00.01 — TSKP istorija).

Apginta 1978.VI.14 d. Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VVU. Oficialūs oponentai: ist. dr. V. P. Serioginas, ist. dr. prof. M. Burokevičius, ist. dr. prof. V. Germanas. Įstaiga recenzentas: Partijos istorijos institutas prie LKP CK.

Aukščiausioji atestacinė komisija laipsnį suteikė 1979.III.16 d.

2. **Marcelis** Albertas (g. 1926 m.), ist. k. (1960 m.), doc. VISI TSKP istorijos katedros ved. Dis. tema — „Už proletariato ir darbininkų sąjungą (Lietuvos KP kova už darbininkų klasės ir darbo valstiečių sąjungą fašizmo viešpatavimo metais (1927—1940)“ (07.00.01 — TSKP istorija).

Apginta 1978.VII.1 d. Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05). Oficialūs oponentai: ist. dr. J. Aničas, ist. dr. prof. M. Burokevičius, ist. dr. prof. V. Germanas.

Aukščiausioji atestacinė komisija laipsnį suteikė 1979.VI.15 d.

1978 m. APGINTOS ISTORIJS KANDIDATO DISERTACIJOS

1. **Arlauskas** Pranas (g. 1948 m.), Lietuvos TSR MA Istorijos in-to j. m. b. Dis. tema — „Lietuvos kolūkiai ir kolūkiečiai 1952—1958 metais“ (07.00.02 — TSRS istorija). Moksl. vad. ist. dr. A. Jefremenka.

Apginta 1978.IV.28 d. Specializuotoje mokslinėje taryboje K-376 prie Lietuvos TSR MA Istorijos in-to. Oficialūs oponentai: ist. dr. G. Zeleninas ir ist. k. S. Juonienė. Įstaiga recenzentas: VVU TSRS istorijos katedra.

2. **Bložė** Mintautas (g. 1945 m.), VVU TSKP istorijos katedros dėst. Dis. tema — „Lietuvos KP veikla inteligentijos tarpe fašistinio režimo metais (1927—1940)“ (07.00.01 — TSKP istorija). Moksl. vad. ist. dr. prof. K. Navickas.

Apginta 1978.III.22. d. Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D. 061.01.05) prie VVU. Oficialūs oponentai: Lietuvos TSR MA narys-koresp. ist. dr. R. Šarmaitis ir ist. k. e. prof. p. A. Gulbinskienė. Įstaiga recenzentas: Vilniaus aukštosios partinės mokyklos TSKP istorijos katedra.

3. **Grigaliūnienė** Julė (g. 1940 m.), LTSR aukštosios partinės mokyklos Partinės ir tarybinės statybos katedros vyr. dėst. Dis. tema — „Pramoninių įmonių pirminių partinių organizacijų darbo stiliaus tobulėjimas šiuolaikinėmis sąlygomis“ (07.00.01 — TSKP istorija). Moksl. vad. ist. k. doc. V. Kulincenka.

Apginta 1978.V.24 d. Visuomeninių mokslų akademijos Specializuotoje partinės statybos taryboje (12—178/6). Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. I. Vedernikovas, ist. k. N. Okonova. Įstaiga recenzentas: Kijevo aukštoji partinė mokykla, Partinės statybos katedra.

4. Juodagalvis Jonas (g. 1929 m.), Kauno A. Kvedaro miškų technikumо dėst. Dis. tema — „Lietuvos KP vadovavimas respublikos miškų ūkio vystymui 1944—1965 metais“ (07.00.01 — TSKP istorija). Moksl. vad. ist. k. K. Setkauskis.

Apiginta 1978.II.15. d. Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D.061.01.05) prie VVU. Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. V. Germanas ir ist. k. G. Butkus. Įstaiga recenzentas: LTSR žemės ūkio akademijos TSKP istorijos katedra.

5. Kryževičius Vincas (g. 1931 m.), LTSR švietimo ministerijos Mokyklų valdybos vyr. insp. Dis. tema — „Magdeburginiai Lietuvos miestai XVII a. antroje pusėje—XVIII a.“ (07.00.02 — TSRS istorija). Moksl. vad. ist. dr. prof. M. Jučas.

Apiginta 1978.XI.10 d. Specializuotoje mokslinėje taryboje K-376 prie Lietuvos TSR MA Istorijos in-to. Oficialūs oponentai: ist. dr. prof. S. Lazutka, ist. dr. A. Karpaciovas ir ist. k. A. Matulevičius. Įstaiga recenzentas: VVU TSRS istorijos katedra.

6. Stašaitis Stanislavas (g. 1934 m.), VVPI visuotinės istorijos katedros vyr. dėst. Dis. tema — „Profesinis-techninis darbininkų paruošimas ir kvalifikacijų kėlimas Lietuvos TSR 1940—1970 metais“ (07.00.02 — TSRS istorija). Moksl. vad. ist. k. doc. H. Šadžius.

Apiginta 1978.IV.28 d. Specializuotoje mokslinėje taryboje K-376 prie Lietuvos TSR MA Istorijos in-to. Oficialūs oponentai: ist. dr. P. Pulat, ist. k. doc. V. Treigienė, LTSR akad. ist. dr. J. Jurginis. Įstaiga recenzentas: VVU Lietuvos TSR istorijos katedra.

7. Valikonytė Irena (g. 1949 m.), VVU Lietuvos TSR istorijos katedros dėst. Dis. tema — „Socialekonominė ir teisinė moterų padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (XV a. pabaigoje—XVI a. pirmojoje pusėje) ir jos atspindys pirmajame Lietuvos Statute“ (07.00.02 — TSRS istorija). Moksl. vad. ist. dr. prof. S. Lazutka.

Apiginta 1978.XII.1 d. Specializuotoje taryboje istorijos daktaro laipsniams teikti (D.061.01.05) prie VVU. Oficialūs oponentai: LTSR MA akad. ist. dr. prof. J. Jurginis ir ist. k. doc. R. Batūra. Įstaiga recenzentas: Baltarusijos valst. V. Lenino universitetas, BTSR istorijos katedra.

O. Adomonienė

Konferencijos, pasitarimai, simpoziumai

AUGUSTINO JANULAIČIO 100-osios GIMIMO METINĖS

Istorijos institutas 1978 m. kovo 17 d. organizavo iškilmingą Mokslinės tarybos posėdį Lietuvos TSR MA akademiko Augustino Janulaičio gimimo 100-osioms metinėms pažymėti. Posėdyje dalyvavo Instituto mokslinės tarybos nariai, mokslo įstaigų atstovai, jubilato žmona Elena Janulaitienė, Janulaičio giminės.

Iškilmingą Mokslinės tarybos posėdį įžanginiu žodžiu pradėjo Instituto direktorius prof. dr. B. Vaitkevičius. Jis nurodė, kad A. Janulaitis — neeilinė, kartu prieštaringa, nenuosekli asmenybė. Jis buvo vienas iš Lietuvos socialdemokratų partijos vadų, „Darbininkų balso“ redaktorių, daugelio publicistinių ir mokslinių darbų autorius. Reformistinės pažiūros pastūmė jį į politinį bendradarbiavimą su buržuazija, o visuomenės istorijos tyrimuose trukdė nuosekliai naudotis marksistine teorija ir metodologija. Šis Mokslinės tarybos posėdis skirtas ne vien paminėti akademiko A. Janulaičio jubiliejų, bet ir mėginti įvertinti, remiantis marksistine metodologija, jo mokslinį palikimą.

Akad. J. Jurginis pranešime „A. Janulaitis — socialinės istorijos tyrinėjimo pradininkas“ nurodė, kad A. Janulaitis pirmasis sugriovė vyravusią lietuvių istoriografijoje romantinę senosios lietuvių kilmės ir tautos koncepciją. Jis sukūrė naują, pozityvistinę koncepciją, pagal kurią svarbiausias visuomenės raidos veiksnys yra ekonominė ir socialinė pažanga. A. Janulaitis iškėlė masių vaidmenį istorijos procese. Jo paskelbti mokslo darbai daugiausia yra iš socialinių santykių ir nacionalinės kultūros istorijos. A. Janulaičio plunksnai priklauso stambūs veikalai apie Šiaulių ekonomiją, Užnemunę Prūsijos valdžioje, siūlymus panaikinti baudžiavą, Juodųjų brolių organizaciją Kražiuose, apie 1831 m. sukilimo slopinimą. Taip pat jis pirmas panaudojo savo darbuose vietinius ne-skelbtus archyvus.

Teisės m. kand. doc. K. Domaševičius pranešime „A. Janulaičio įnašas į Lietuvos valstybės ir teisės istorijos mokslą“ pažymėjo, kad A. Janulaitis lietuvių istoriogra-

fijoje yra teisės istorijos pradininkas. Jis pirmasis pradėjo tyrinėti teisės istorijos mokslą, nustatė teisės istorijos tyrimo objektą. Jo ribotumas pasireiškė tuo, kad savo darbuose jis pripažino ekonominę-socialinę raidą, bet nepripažino revoliucinės raidos kelio. Teisės istorijos darbuose jis gynė „tautos vienybės“ teoriją, nurodydamas, kad klasinėje visuomenėje įstatymai lygūs visiems, neišskiriant viešpataujančios klasės, kuri disponuoja valdžia ir įstatymais.

Apie A. Janulaičio biografinius darbus kalbėjo ist. dr. V. Merkys pranešime „A. Janulaitis — biografas“. A. Janulaitis yra parašęs 45 biografinius darbus apie 30 žymių XIX a. pab. ir XX a. pr. politikos, visuomenės, kultūros veikėjų: K. Markso, F. Engelso, A. Bebelio, A. Mackevičiaus, K. Kalinausko, Z. Sierakausko, S. Daukanto, M. Akeičio, J. Biliūno ir kt. biografijas. Žymių istorinių asmenybių revoliucinė bei visuomeninė veikla padeda išaiškinti nacionalinio ir revoliucinio sąjūdžio genezę.

Partijos istorijos instituto prie LKP CK vertimų sektoriaus vedėjas J. Lebedys pranešime „A. Janulaitis — marksizmo klasikų veikalų vertėjas“ pažymėjo, kad A. Janulaitis yra pirmasis marksizmo leidinių į lietuvių kalbą vertėjas. Jis pirmą kartą išvertė ir 1904 m. išleido K. Markso ir F. Engelso „Komunistų partijos manifestą“, 1912 m. — F. Engelso veikalą „Nuo svajonių iki mokslui“. Pranešėjas palygino A. Janulaičio vertimų tikslumą, išaiškino socialinės-ekonominės terminijos susidarymą bei raidą.

Ist. kand. A. Tyla padarė pranešimą „A. Janulaičio rankraštinis palikimas“. Pranešėjas nurodė, kad A. Janulaitis mokslinį darbą dirbo daugiau kaip 40 metų ir parašė apie 3000 spaudos lankų. Rankraštyne medžiagos yra iš teisės, bendrosios istorijos ir kultūros istorijos. Teisės istorijos ir bendrosios istorijos darbai vertingi moksliniu požiūriu.

Baigiamajame žodyje B. Vaitkevičius apibendrino pranešėjų pagrindinius teiginius, pažymėdamas, kad juose mėginta išryškinti tai, kas turi išliekamosios vertės, t. y. sudaro įnašą į visuomenės mokslus gausiame A. Janulaičio moksliniame palikime. Pasiūlė šiuos pranešimus paskelbti spaudoje. Jis išreiškė padėką E. Janulaitienei už atvykimą į posėdį ir už A. Janulaičio archyvą, perduotą Lietuvos TSR MA Centrinei bibliotekai.

P. Žostautaitė

ISTORIJOS INSTITUTO JAUNŪJŲ MOKSLININKŲ TARYBOS VEIKLA

Lietuvos TSR MA Istorijos in-to Jaunųjų mokslininkų taryba 1978 m. toliau dirbo mokslinį metodinį ir mokslo populiarinimo darbą su jaunimu.

Minint Tarybų valdžios įkūrimo Lietuvoje 60-mečio ir komjaunimo įkūrimo 60-mečio jubiliejus buvo surengta respublikinė jaunųjų istorikų konferencija, o pažymint proletarinės revoliucijos ir Tarybų valdžios įkūrimo Baltarusijoje ir Lietuvoje 60-metį — bendra Baltarusijos ir Lietuvos MA Istorijos in-tų jaunųjų istorikų konferencija.

1978 m. gegužės 11—12 d. Minske įvyko Baltarusijos TSR, Lietuvos TSR ir Ukrainos TSR Mokslų Akademijų Istorijos in-tų Jaunųjų mokslininkų tarybų ir komjaunimo biurų jungtinis posėdis. Jame dalyvavo A. Girininkas, J. Kuzmaitė, S. Vaitiekus ir A. Visockis. Posėdyje pranešimus perskaitė Jaunųjų mokslininkų tarybos pirmininkas A. Visockis — „Jaunųjų mokslininkų kvalifikacijos kėlimo klausimai Lietuvos TSR MA Istorijos institute“ ir In-to komjaunimo biuro sekretorius S. Vaitiekus — „Komjaunimo veikla, keliant jaunųjų mokslininkų kvalifikaciją“. Per posėdį buvo pasikeista nuomonėmis dėl tolesnio Baltarusijos, Lietuvos ir Ukrainos jaunųjų istorikų bendradarbiavimo ir pasirašyta Baltarusijos ir Lietuvos jaunųjų istorikų bendradarbiavimo sutartis.

1978 m. gegužės 18 d. Istorijos in-te įvyko Jaunųjų mokslininkų tarybos organizuotas mokslinis metodinis seminaras „Mokslininko etika“. Pranešimą padarė ist. k. V. Žemaitis (Filosofijos, teisės ir sociologijos in-tas).

Jaunųjų mokslininkų taryba 1978 m. spalio 6—7 d. suorganizavo pažintinę išvyką maršrutu Pirčiupiai—Varėna—Druskininkai—Gardinas—Volkovyskas—Slonimas—Naugardukas—Lyda. Jaunieji istorikai susipažino su šių vietų archeologijos, architektūros, meno ir istorijos paminklais.

A. Visockis

RESPUBLIKINĖ 13-OJI ARCHEOLOGŲ KONFERENCIJA

Lietuvos TSR MA Istorijos in-tas 1978 m. spalio 24—25 d. surengė ataskaitinę 13-ąją konferenciją archeologinių ekspedicijų 30-mečiui pažymėti. Konferenciją pradėjo In-to direktoriaus pavaduotojas prof. dr. M. Jučas, pažymėdamas, kad 1948 m. Istorijos in-tas kartu su Vilniaus valst. V. Kapsuko un-tu surengė pirmąją archeologinę ekspediciją, o šiuo metu kasmet jau keliolika įstaigų ištiria apie 30—40 paminklų — gyvenviečių, piliakalnių, kapinynų, apeiginių vietų, pilių, senamiesčių iš laikotarpio nuo XI—X tūkstantm. pr. m. e. iki XVI—XVII amžiaus.

Konferencijoje buvo perskaityta 14 pranešimų: R. Rimantienės (II) — „1968—1977 metų akmens ir ankstyvojo metalo laikotarpių paminklų tyrinėjimai“, A. Tautavičiaus (II) — „I—VIII amžių paminklų tyrinėjimai ir tolimesni uždaviniai“, R. Kulikauskienės (II) — „Lietuvos archeologų darbai IX—XIII amžių tyrinėjimų srityje 1968—1978 metais“, P. Kulikausko (VVU) — „Archeologija Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko universitete“, I. Jučienės (PKI) — „Senamiesčių tyrinėjimai“, E. Grigalavičienės (II) — „Nevieriškių piliakalnis“, R. Kulikauskienės — „Narkūnų, Utenos raj., archeologiniai paminklai“, O. Kuncienės (II) — „Neravų pilkapytas“, E. Jovaišos (VP) — „Plinkaigalio senkapio 1977 m. tyrinėjimų duomenys“, S. Patkausko (PKI) — „Lazdininkų senkapio 1976 m. tyrinėjimų duomenys“, L. Vaitkunskienės (II) — „Žasino senkapio 1976—1977 metų tyrinėjimų duomenys“, A. Tautavičiaus — „Jauneikių senkapio 1976 m. tyrinėjimų duomenys“, K. Rikėvičiūtės (KVIM) — „Karmėlavos senkapis“, G. Česnio (VVU) — „Lietuvių kranologijos dabartis ir gairės rytdienai“.

Diskusijose kalbėjo R. Batūra, V. Gudelis, J. Jurginis, K. Mekas, A. Raulinaitis, V. Skuodis, E. Šimkūnaitė, V. Urbanavičius, A. Tautavičius. Buvo pažymėta, kad per paskutiniuosius dešimtmečius sukaupta daug vertingos archeologinės medžiagos, ją studijuojant vis daugiau remiamasi gamtos ir tikslųjų mokslų pasiekimais, pageidauta atskirų problemų kompleksinių tyrinėjimų.

Konferenciją apibendrinio Istorijos in-to Archeologijos sektoriaus vadovas A. Tautavičius.

Šiai progai skirtas išėjo leidinys „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1976—1977 metais“, V., 1978.

L. Vaitkunskienė

MININT LKP IR TARYBŲ VALDŽIOS ĮKŪRIMO LIETUVOJE 60-METĮ

Paminėti Tarybų Lietuvos Komunistų partijos ir Tarybų valdžios įkūrimo 60-ąsias metines Lietuvos TSR MA Istorijos in-to bendradarbiai ir svečiai iš kitų respublikos mokslo ir mokymo įstaigų 1978 m. gruodžio 11 d. susirinko į Istorijos in-to Mokslinės tarybos iškilmingą posėdį. Posėdį pradėjo In-to direktorius prof. dr. B. Vaitkevičius. Jis trumpai apibūdino didžiulį vaidmenį, kurį suvaidino Komunistų partija bei revoliuciniai 1918—1919 m. įvykiai lietuvių tautos istorijoje.

Kalbėdamas apie nūdienės In-to kolektyvo problemas, B. Vaitkevičius pabrėžė, kad šiuo metu istorijos mokslo tyrinėjimams ypač didelę reikšmę turi TSKP XXV ir LKP XVII suvažiavimų nutarimai. Šiais nutarimais savo darbe ir vadovaujasi In-to kolektyvas.

Paskutiniaisiais metais kolektyvas išaugo tiek kiekybiškai, tiek kokybiškai, padaugėjo mokslų daktarų ir kandidatų. Todėl pagerėjo ir pagausėjo mokslinių darbų išleidimas. 1971—1978 m. In-to įėjomis ir bendradarbiaujant su kitais respublikos mokslininkais išleista apie 100 stambesnių leidinių ir išspausdinta daugiau kaip 400 mokslinių straipsnių, surengtos 24 mokslinės konferencijos. Plečiasi moksliniai ryšiai su sąjunginėmis bei kitų broliškų respublikų mokslo įstaigomis. Pavyzdžiui, kartu su Baltarusijos mokslininkais išleistas 3 knygos, ruošiamos dar 3, užmegzti ryšiai su Ukrainos TSR, kaimyninėmis Pabaltijo respublikomis.

Apie Lietuvos istorijos iki 1940 m. tyrinėjimus kalbėjo prof. dr. M. Jučas. Jis charakterizavo paskutiniųjų metų Archeologijos, Feodalizmo ir Kapitalizmo istorijos, Etnografijos, Menotyros sektorių darbą, išklėle rūpimas problemas. M. Jučas nurodė, kad

In-to archeologai savo keliamas problemas turi spręsti kompleksiskai, pasitelkdami į pagalbą kitų istorijos sričių specialistus, kad feodalizmo laikotarpio tyrinėtojai nukrypo į sintetinį. Pasigendama gilesnių jų tyrinėjimų, monografijų. Menotyros sektoriaus bendradarbiai labiau linkę tyrinėti kapitalizmo laikotarpį nuo XIX a. pabaigos. Reikėtų nepamiršti ir ankstesnių laikotarpių.

Socializmo ir komunizmo kūrimo Lietuvos TSR istorijos tyrinėjimo klausimais kalbėjo ist. kand. doc. H. Šadžius. Jis pažymėjo, kad socialistinės visuomenės istoriją tiriančių mokslininkų skaičius pastebimai išaugo. Išėjo iš spaudos keletas kompleksinių leidinių: „Lietuvos TSR istorijos“ IV tomas, „Tarybų Lietuva Didžiajame Tėvynės kare“, „Lietuvos TSR istorija“ rusų kalba ir kt. Kartu su Maskvos, Latvijos bei Estijos istorikais buvo išleistas kapitalinis veikalas „1940 m. socialistinės revoliucijos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje“. Šiuo metu ruošiami dar du stambūs darbai: „Lietuvos TSR istorijos“ V tomas ir „Tarybų Lietuva broliškųjų respublikų šeimoje (1959—1975 m.)“, atiduota spaudai „Tarybų Lietuvos valstietija (istorijos apybraiža)“. H. Šadžius nurodė, kad, rengiant minėtus darbus, prisidėjo ir Etnografijos bei Menotyros sektorių bendradarbiai.

Baigdamas iškilmingą posėdį, B. Vaitkevičius pažymėjo, kad, vadovaudamiesi TSKP XXV, LKP XVII suvažiavimų bei paskutiniųjų metų TSKP CK ir LKP CK plenumų nutarimais, respublikos istorikai pradėjo kūrybiškiau spręsti iškilusius klausimus, išplėtė tyrinėjamų problemų ratą.

J. Matusevičius

RESPUBLIKINĖ JUBILIEJINĖ KONFERENCIJA

1978 m. gruodžio 7 d. Lietuvos TSR MA įvyko respublikinė konferencija, skirta Tarybų valdžios ir Lietuvos Komunistų partijos 60-osioms metinėms. Ją surengė Lietuvos TSR Mokslų Akademija, Istorijos institutas, Partijos istorijos institutas prie Lietuvos KP CK, Vilniaus aukštoji partinė mokykla. Konferencijoje dalyvavo Lietuvos KP Centro Komiteto sekretorius L. Šepetyš, Lietuvos KP CK mokslo ir mokymo įstaigų skyriaus vedėjas J. Aničas, Lietuvos TSR MA viceprezidentas A. Žukauskas, revoliucinio judėjimo veteranai, MA darbuotojai.

Konferenciją įžanginiu žodžiu atidarė respublikos Mokslų Akademijos Visuomenės mokslų skyriaus sekretorius akademikas V. Niunka.

Konferencijos dalyviai iš klausė Istorijos in-to direktoriaus prof. dr. B. Vaitkevičiaus pranešimą „Didysis Spalis ir Tarybų valdžios įkūrimas Lietuvoje“, Partijos istorijos in-to prie Lietuvos KP CK direktoriaus pavaduotojo ist. k. R. Maliukevičiaus—„Lietuvos Komunistų partijos kova už Spalio revoliucijos idėjų įgyvendinimą Lietuvoje (1919—1940)“, Vilniaus V. Kapsuko un-to ekon. kand. doc. A. Jablonskio—„TSRS tautų draugystė—Tarybų Lietuvos suklestėjimo laidas“, Partijos istorijos in-to prie Lietuvos KP CK sektoriaus vedėjo prof. dr. K. Surblio—„Socializmo sukūrimas Lietuvoje—Lenino idėjų įsikūnijimas“ ir Vilniaus aukštosios partinės mokyklos vyr. dėstytojo teisės kand. K. Valančiaus pranešimą—„Lietuvos socialistinio valstybingumo sukūrimas ir raida“.

S. Vaitiekus

ANTROJI RESPUBLIKINĖ JAUNŪJŲ ISTORIKŲ MOKSLINĖ KONFERENCIJA

1978 m. lapkričio 29 d. Lietuvos TSR MA Istorijos in-te įvyko antroji respublikinė jaunųjų istorikų mokslinė konferencija Tarybų valdžios Lietuvoje ir Lietuvos Komunistų partijos 60-mečiui ir Visasąjunginės Lenino Komunistinės Jaunimo Sąjungos 60-mečiui pažymėti, surengta Istorijos in-to Jaunųjų mokslininkų tarybos iniciatyva drauge su Lietuvos Lenino Komunistinės Jaunimo Sąjungos Centro Komitetu.

Konferenciją įžanginiu žodžiu pradėjo Istorijos in-to direktorius prof. dr. B. Vaitkevičius (B. Vaitkevičiaus kalba spausdinama atskirai).

Pirmame plenariniame posėdyje buvo perskaityti 3 pranešimai: E. Vaisietos (LLKJS CK darbo su moksliniu jaunimu sektoriaus vedėjas) — „Lenino komjaunimo organizacijų veikla komunistiškai auklėjant jaunimą“, ist. k. P. Arlauskas (II j. m. b.) — „Lietuvos komjaunimas komunizmo statybose“, ist. k. J. Bagušausko (PII v. m. b.) — „LLKJS įkūrimas ir komjaunuolių dalyvavimas kovose už Tarybų valdžią“.

Konferencijoje dirbo dvi sekcijos. Sekcijoje „Socializmo ir komunizmo kūrimas Tarybų Lietuvoje“ (pirmininkai: A. Visockis, J. Rekešius) perskaityta 11 pranešimų: G. Vaskelos (PII j. m. b.) — „Tarybų valdžios socialinė politika Lietuvoje 1940—1941 metais (istoriografijos apžvalga)“, B. Puzinavičiaus (II j. m. b.) — „Smulkioji pramonė, amatai ir prekyba Lietuvoje hitlerinės okupacijos metais“, E. Grunskio (II j. m. b.) — „Tarybų Lietuvos statybos, transporto ir ryšių darbininkų sudėties kaita išsivysčiusio socializmo laikotarpiu (1959—1970 m.)“, D. Perednienės (PII aspirantė) — „Tarybų Lietuvos komjaunimo pasiuntiniai sąjunginėse statybose 1952—1958 metais“, J. Rekešiaus (II j. m. b.) — „Lietuvos TSR profsąjungų veikla, vykdančios aptarnavimo sferos visuomeninę kontrolę 1959—1970 metais“, F. Žigaro (II j. m. b.) — „Sąjunginių respublikų patyrimo panaudojimas plėtojant socialistinį lenktyniavimą Lietuvos TSR pramonėje (1966—1975 m.)“, A. Visockio (II j. m. b.) — „Dėl mokslo pasiekimų įdiegimo Tarybų Lietuvos kolūkiuose (1965—1975 m.)“, S. Vaitiekiaus (II j. m. b.) — „Lietuvos TSR radijo ir televizijos darbuotojų bendradarbiavimas su brolišku respublikų žurnalistais, propaguojant TSRS tautų draugystę išsivysčiusio socializmo metais“, A. Soliūno (II j. m. b.) — „Buitinių paslaugų, teikiamų respublikos gyventojams, plėtimas IX penkmetyje“, P. Kalniaus (II j. m. b.) — „Lietuvos VRE dirbančiųjų šeimos struktūra ir sudėtis“, J. Mardosos (II j. m. b.) — „Kai kurios kaimo gyventojų nacionalinės ir internacionalinės orientacijos (etnosociologinio tyrinėjimo Anykščių rajone duomenys)“. Šios sekcijos diskusijose kalbėjo B. Puzinavičius, E. Grunskis, D. Perednienė, S. Vaitiekus, J. Mardosa, E. Šopa, J. Rekešius, A. Visockis, prof. dr. R. Surblys, ist. dr. S. Atamukas.

Sekcijoje „Lietuvos istorinė raida nuo seniausiųjų laikų iki 1940 metų“ (pirmininkai — J. Kuzmaitė, A. Girininkas) perskaityta 9 pranešimai: A. Girininko (II j. m. b.) — „Šiaurės rytų Lietuvos vidurio neolito paminklų kultūrinės priklausomybės klausimu“, V. Kazakevičiaus (II j. m. b.) — „V—IX a. pradžios kalavijai Lietuvoje“, I. Vaškevičiūtės (II vyr. laborantė) — „Gyvuliniai motyvai VI—VII a. žemgalių papuošalų ornamentuose“, E. Banionio (II aspirantas) — „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI a. pirmosios pusės pasiuntinių dokumentai Lietuvos Metrikoje“, I. Valikonytės (VVU dėstytoja) — „Atlygis už valstietę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. pirmojoje pusėje“, E. Gorodecko (II j. m. b.) — „Gardino pavieto teismų knygos — XVI a. vidurio Lietuvos valstiečių istorijos šaltinis“, A. Eidinto (VVPI dėstytojas) — „Dėl revoliucinės situacijos Lietuvoje 1920 metais“, V. Kniūraitės (VVPI dėstytoja) — „1922 m. buržuazinės žemės reformos istoriografija“, M. Kurauskaitės (PII v. m. b.) — „Antifašistinės „Fronto“ organizacijos ryšiai su revoliuciniu darbininkų judėjimu 1933—1936 metais“. Diskusijose pasisakė J. Kuzmaitė, E. Gorodeckas, I. Valikonytė, ist. dr. V. Merkys.

Antrame plenariniame posėdyje sekcijų darbą apibendrino ir įvertino perskaitytus pranešimus sekcijų moksliniai konsultantai prof. dr. K. Surblys ir ist. dr. V. Merkys.

Istorijos in-to Jaunųjų mokslininkų tarybos pirmininkas A. Visockis paskelbė Istorijos in-to jaunųjų mokslininkų mokslinių straipsnių konkurso nugalėtoją Archeologijos sektoriaus j. m. b. A. Girininką ir įteikė jam atminimo dovaną.

Konferencijos dalyviai priėmė nutarimą. (Nutarimo tekstas spausdinamas atskirai.)

Dauguma konferencijos pranešimų išleista atskiru leidiniu: „Jaunųjų istorikų darbai. Medžiaga respublikinei jaunųjų istorikų mokslinei konferencijai“. Antroji knyga. V., 1978

Trečiąją respublikinę jaunųjų istorikų konferenciją, skirtą Tarybų valdžios Lietuvoje atkūrimo 40-osioms metinėms, numatyta surengti 1980 metais.

J. Kuzmaitė

B. VAITKEVIČIAUS KALBA, ATIDARANT ANTRĄJĄ RESPUBLIKINĘ JAUNŪJŲ ISTORIKŲ MOKSLINĘ KONFERENCIJĄ

Gerbiami jaunieji kolegos, draugai!

1978 metai — daugelio reikšmingų įvykių, ženklusųjų svarbias tarybinės visuomenės raidos galtes, sukurtuvių metai.

Prieš 60 metų gimė Visasąjunginė Lenino Komunistinė jaunimo sąjunga — Komunistų partijos kovinis pagalbininkas ir patikimas rezervas. Šis reikšmingas jubiliejus buvo pažymėtas aukštu apdovanojimu — TSKP CK atsiminimo Raudonąja vėliava, kurią įteikė TSKP CK Generalinis Sekretorius L. Brežnevas.

Prieš 60 metų įsisteigė Lietuvos Komunistų partija — vienas TSKP kovinių būrių, Lietuvoje buvo paskelbta Tarybų valdžia, sukurta Tarybų Lietuva — pirmoji mūsų krašto istorijoje darbininkų ir valstiečių valstybė.

Ne už kalnų dar viena istorinė data — 1979 m. sausio 29 d. — Lietuvos komjaunimo, gimusio pirmosios socialistinės revoliucijos žaldre, 60-metis.

Šiandien, kai minime ir gilinamės į šiuos įvykius, mąstome apie jų prasmę bei ištakas, prieš mūsų akis iškyla „dešimt dienų, kurios sukretė pasaulį“ — Didysis Spalis, teisėtai laikomas reikšmingiausiu XX a. įvykiu.

Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos dėka susikūrė komjaunimas. Prie jo lopšio stovėjo komunistai, V. Leninas. Partija atvėrė jaunimui plačios revoliucinės veiklos akiračius, užgrūdino jį klasiniuose mūšiuose ir socializmo kūrimo darbuose, praturtino nauja patirtimi, sprendžiant brandaus socializmo problemas, įsisavinant mokslo ir technikos aukštumas.

Didysis Spalis subrandino socialinę dirvą įkurti Lietuvos Komunistų partijai, kuri visuomet lygiavosi į bolševikų partiją, vadovavosi jos programa ir taktika. LKP tapo reikšmingiausiu visuomeninio-politinio gyvenimo veiksmu, lėmusiu gimtojo krašto pažanga.

Didžiojo Spalio, sutraukiusio socialinės ir nacionalinės priespaudos grandines, Lietuvos darbo žmonių kovos, kuriai vadovavo komunistai, dėka buvo paskelbta Tarybų valdžia, atkurtas Lietuvos valstybingumas kokybiškai nauju, tarybinu pagrindu. Ir šio didžio reikšmingo istorinio įvykio poveikis buvo toks didelis ir visapusiškas, kad lietuviškajai buržuazijai, užsienio interventų pagalba prasibrovusiai į valdžią, taip ir nepavyko išrauti iš liaudies sąmonės Tarybų valdžios, Didžiojo Spalio idėjų.

1940 metų socialistinės revoliucijos, laikomos 1918—1919 m. revoliucinių įvykių tęsiniumi, pergalė galutinai likvidavo išnaudotojišką santvarką; Lietuvos TSR, įstojusi į Tarybų Sąjungą, atvėrė naują, reikšmingiausią savo istorijos puslapį. Tai akivaizdžiai, neginčijamai liudija, kokia yra didelė tarybinių tautų bendradarbiavimo jėga ir koks reikšmingas tarpusavio pagalbos valdmuo, sudarantis palankiausias sąlygas įžengti į platus komunizmo kūrimo kelią, pasiekti stebėtinų laimėjimų visur, kur dirba ir reiškiasi revoliucijos išlaisvintasis žmogus.

Suklestėjo Lietuvos mokslas, išaugo mokslo kadrai. Šiandien mokslininkų gretose daugiau kaip 13 000 žmonių, tuo tarpu 1940 m. jų buvo tik 400. Labai padidėjo, ir tai negali mūsų nedžiuginti, istorijos tyrimo užmojai.

Sėkmingai istorijos, kaip ir visų kitų mokslų, raidai daug padeda protingas senosios kartos patyrimo ir jaunųjų neišsenkamos kūrybinės energijos derinimas. Praktika mus vis akivaizdžiau įtikina: kuo daugiau jaunimo dalyvauja tyrimuose, moksliniuose ieškojimuose, tuo jie intensyvesni, tuo dažniau gimsta naujos idėjos, brandūs darbai.

Labai svarbu, kad jaunatviškas įkarštis, drąsi kūrybinė žengiančio į mokslą žmogaus mintis būtų panaudojami kaip galima geriau. Kuo greičiau jaunasis žmogus įgis atkaklaus, kruopštaus, reiklaus sau ir kitiems mokslininko bruožus, tuo greičiau jis kūrybiškai subręs, gausnei bus istorijos mokslo aruodai.

Todėl šiandien tyrime sudaryti visas galimybes reikštis jaunojo tyrinėtojo talentui, siekti, kad jis atiduotų visuomenei, mokslui visa, ką sugeba.

Respublikos jaunųjų istorikų konferencijos (o jos tampa tradicinėmis) — tai vienas iš daugelio renginių, turinčių padėti skatinti ir ugdyti istorikų pamainą.

Ugdant kūrybiškai mąstančią ir kūrybiškai dirbančią jaunųjų istorikų pamainą, norėtusi atkreipti Jūsų dėmesį į du (jų yra daugiau) svarbius dalykus:

Pirma, į tai, kad reikia tvirtai įsisąmoninti marksistinę-lenininę teoriją, kuri padeda moksliskai, iš klasinių pozicijų vertinti praeities ir dabarties įvykius. Priesaką rimtai žiūrėti į teoriją, nuolat rūpintis kadru idėjinio-politiniu grūdinimu, teoriniu rengimu, duoti ryžtingą atkirtį visokiems falsifikatoriams paliko mums V. Leninas. Partija, rašė jis: „turi ne valandėlės neišleisti iš akių galutinio mūsų tikslo, visada propaguoti, saugoti nuo iškratpymų ir toliau vystyti proletarinę ideologiją“ (Pilnas raštų rinkinys, t. 6, p. 257).

Teorija kaip švyturys turi nušviesti mokslininko istoriko praktinę veiklą, padėti orientuotis sudėtingose visuomenės raidos peripetijose.

Marksistinė-lenininė teorija, kaip ir kiekvienas tikrasis mokslas, nestovi vietoje, nuolat keičiasi ir pats gyvenimas. Didelį indėlį į marksistinę-lenininę teoriją šiuolaikinėmis sąlygomis įnešė TSKP Centro Komitetas, TSKP CK Generalinis Sekretorius, TSRS AT Prezidiumo Pirmininkas L. Brežnevas. L. Brežnevo raštų dvitomyje „Aktualūs TSKP ideologinio darbo klausimai“, jo atsiminimų knygoje „Mažoji žemė“, „Atgimimas“ ir „Plėšiniai“ gvildenamos svarbios ir netolimos praeities, ir dabarties raidos teorinės problemos. Šie raštai yra neįkainojama parama plačiam mūsų mokslininkų visuomenininkų frontui, todėl atidžiai studijuotini.

Antra, į tai, kad reikia mokytis ir siekti talentingai, įtaigiai rašyti istoriją, istorijos darbus. Istorikas turi išsiugdyti specifinį istoriko talentą, kuris, mūsų giliu įsitikinimu, niekuo nesiskiria nuo fiziko arba chemiko eksperimentatoriaus talento.

Ne paslaptis ir, atvirai šnekančiam, nėra ko slėpti savo bėdos, kad ne viename mūsų istorikų veikale ima ir prasikiša įkyrios schematizmo apraiškos, pernelyg sausas medžiagos dėstymas, faktografiškumas. Veikale rasime daug faktų, bet neapčiuopsime tyrinėjamo proceso dinamikos, aptiksime įvykių, bet pastebėsime, kad trūksta darbo žmonių veiklos, sutiksime veikėjų, bet pasigesime jų apibūdinimo. Tokie autoriai gausiai paberia datų, skaičių, vardu, bet neparodo, neatskleidžia, M. Gorkio žodžiais, „gyvų, kalbančių ir veikiančių“ liaudies masių, nepateikia ryškaus politinio veikėjo, karvedžio, mokslininko paveiklo, nesugeba prakalbinti ir eilinio žmogaus, ir Socialistinio Darbo Didvyrio bei gamybos pirmūno, novatoriaus. O reikarčiais būna darbų, apie kuriuos žymus rusų istorikas O. Kliučevskis kandžiai pasakė: „mokslinė disertacija, turinti du oponentus ir nė vieno skaitytojo“.

Šios mūsų garsiai išreikštos mintys galėtų būti medžiaga apmąstymams istorikams, tiems, kurie nusprendė žengti nelengvais, grublėtais mokslo keliais.

ANTROSIOS RESPUBLIKINĖS JAUNŪJŲ ISTORIKŲ MOKSLINĖS KONFERENCIJOS NUTARIMAS

Vieningoje TSRS broliškų tautų šeimoje, glaudžiai susitelkę apie Tarybų Sąjungos Komunistų partiją, šiais metais visi respublikos darbo žmonės pažymi reikšmingus visuomeninio-politinio Tarybų Lietuvos gyvenimo įvykius—1918—1919 m. socialistinės revoliucijos ir Tarybų valdžios įkūrimo Lietuvoje 60-metį bei Lietuvos Komunistų partijos 60-metį. Šie istoriniai įvykiai glaudžiai susiję su Spalio revoliucijos pergale, su Lenino vardu. Visam Tarybų šalies jaunimui šitie metai ženklūs kaip šlovingosios Lenino Komjaunimo organizacijos 60-mečio metai.

Tuos jubiliejus pažymėdama, Istorijos instituto Jaunųjų mokslininkų taryba suorganizavo respublikinę jaunųjų istorikų konferenciją. Ji prisidėjo prie tolesnio kūrybinio bendradarbiavimo tarp respublikos jaunųjų istorikų, paskatino juos naujiems ieškojimams. Gilinti istorijos tyrimus, geriau įsisavinti marksistinę-lenininę metodologiją padeda didelę teorinę ir praktinę reikšmę turintieji partijos ir vyriausybės dokumentai, TSKP CK Generalinio Sekretoriaus, TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Pirmininko drg. L. Brežnevo veikalai.

Antroji respublikinė jaunųjų istorikų konferencija ir Istorijos instituto Jaunųjų mokslininkų taryba rekomenduoja:

1. Jaunųjų istorikų mokslinei kvalifikacijai kelti ir tyrimų metodologijai bei metodikai geriau įsisavinti pritariti tradicijai tokias konferencijas rengti ir ateityje, tęsiant jaunųjų istorikų darbų leidimą. Sekančią konferenciją siūloma suorganizuoti 1980 m., pažymint Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje 40-metį.

2. Konferencijos pranešimų tematika turi atspindėti respublikos jaunųjų istorikų tyrimų kryptis, apimančias visas lietuvių tautos istorinės raidos problemas. Ypatingą dėmesį skirti socializmo ir komunizmo kūrimo Lietuvoje klausimams, nukreipti jaunosius mokslininkus aktyviau tyrinėti komjaunimo istorijos puslapius.

3. Sekančioje konferencijoje pateikti daugiau apibendrinančių bei istoriografinių darbų. Svarbiausia jaunųjų istorikų pareiga laikyti nuolatinį teorinio ir idėjinio darbų lygio kėlimą, jų įtaigumo gerinimą.

4. Plačiau įtraukti į konferencijos dalyvius aukštųjų mokyklų jaunosius mokslininkus ir absolventus istorikus.

5. Priimti antrosios respublikinės jaunųjų istorikų mokslinės konferencijos ir LTSR MA Istorijos instituto pirminės komjaunimo organizacijos kreipimasi į visas LTSR pirmines komjaunimo organizacijas.

6. Trečiajai respublikinei jaunųjų istorikų konferencijai surengti iš anksto suformuoti organizacinį komitetą ir leidinio redakciją. Įpareigoti MA Istorijos instituto Jaunųjų mokslininkų tarybą tokį komitetą suformuoti iki 1979 m. vasario 1 d.

PABALTIO RESPUBLIKŲ TAUTŲ KONFERENCIJA ŠALTINIŲ TYRINĖJIMO IR ISTORIOGRAFIJOS KLAUSIMAIS

1978 m. lapkričio 21 ir 22 dienomis vyko Lietuvos TSR MA Istorijos in-to organizuota kartu su Istorijos mokslo istorijos Pabaltijo sekcijos moksline taryba tarprespublikinė konferencija, skirta Tarybų Sąjungos Pabaltijo respublikų tautų šaltinių tyrinėjimui ir istoriografijai. Konferencijoje dalyvavo Lietuvos, Latvijos, Estijos, Ukrainos, Baltarusijos TSR ir Maskvos istorikai. Buvo perskaityti 52 pranešimai.

Konferenciją atidarė ir įžanginį žodį tarė Lietuvos TSR MA Visuomeninių mokslų skyriaus sekr. akad. V. Niunka, pažymėdamas, kad konferencija vyksta tada, kai Pabaltijo respublikos švenčia Tarybų valdžios įkūrimo 60-metį. Plenariniame posėdyje pranešimus skaitė prof. dr. S. Šmidtas — „Tarybinė archeografija — jos padėtis ir tolimesnį vystymo uždaviniai“; Estijos TSR MA narys koresp. K. Sliijvaskas aptarė tarybinio laikotarpio Estijos TSR istoriografiją, jos periodizaciją, kvalifikuotų specialistų ugdymo sąlygas ir tempus, pagrindinius istorijos mokslo laimėjimus; Latvijos TSR MA narys koresp. A. Byronas apžvelgė dviejų paskutiniųjų dešimtmečių Latvijos TSR istorikų laimėjimus, pagrindinius stambiuosius jų leidinius, tolimesnių tyrinėjimų kryptis, sutelkdamas dėmesį į tyrinėtinų klausimų koordinavimą bei gilų svarbiausių tarybinės visuomenės problemų nagrinėjimą. Prof. dr. M. Jučas aptarė Lietuvos TSR tarybinio laikotarpio istoriografiją, jos pasiekimus, marksistinės metodologijos laimėjimus, nurodė kai kuriuos ankstesnio laikotarpio istoriografijos trūkumus, tyrinėtinas aktualiausias problemas.

Konferencija dirbo keturiomis sekcijomis: 1) šaltinių tyrinėjimo (XIII—XVIII a.), 2) šaltinių tyrinėjimo (XVIII—XX a.), 3) istoriografijos (nuo seniausių laikų iki 1861 m.), 4) istoriografijos (1861 m.—XX a.).

Šaltinių tyrinėjimo sekcijoje buvo aptarta 16 pranešimų: S. Vahtre (Tartu), T. Zaido (Ryga), M. Jučo (Vilnius), V. Pašutos (Maskva) „Apie seniausių Pabaltijo tautų istorijos šaltinių sąvadą“, J. Jurginio (Vilnius) „Kryžiuočių archyvo likimas“, A. Čoroškevič (Maskva) „Lietuvos metrikos aprašymo ir išleidimo uždaviniai“, E. Tarvelio (Talinas) „Henriko „Livonijos kronikos“ naujo estiško leidimo problemos“, V. Matuzovos (Maskva) „Petro iš Dusburgo „Prūsų žemės kronikos“ leidimo archeografijos klausimai“, S. Zaremboš (Kijevas) „XIV—XVI a. „Lietuvos metraščiai“ — Ukrainos istorijos šaltiniai“, N. Ulaščiko (Maskva) „Pilno rusų metraščio rinkinio 35 t. išleidimo klausimai“, E. Gudavičiaus (Vilnius) „Kai kurios pastabos apie I Lietuvos Statuto nuorašus“, V. Raudeliūno (Vilnius) „II Lietuvos Statuto šaltiniai“, E. Fridberg (Maskva) „Pabaltijo tautų seniausių vietinės teisės paminklų skelbimo ir tyrinėjimo per-

spektyvos", E. Banionio (Vilnius) „Diplomatinės tarnybos raštininkai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanceliarijoje XVI a. pradžioje“, P. Kozlovskio (Minskas) „Šeimyninių archyvų ūkiniai dokumentai—Lietuvos ir Baltarusijos agrarinės istorijos šaltiniai“, V. Meleškos (Minskas) „Baltarusijos ir Lietuvos vidaus ir užsienio prekybos šaltiniai XVI—XVIII a.“, E. Istominos (Maskva) „Istorinės geografijos šaltiniai apie vidaus vandens kelius Pabaltijyje antroje XVIII a. pusėje—XIX a. pradžioje“, N. Kovalskio (Dnepropetrovskas) „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XV—XVI a. istorijos šaltiniai Sanguškų archyve“, S. Jegelevičiaus (Vilnius) „Dvarų ir šeimyniniai archyvai Lietuvos TSR valstybinėse saugyklose“.

Pusė darbo laiko sekcijoje buvo skirta diskusijoms; per tris posėdžius pasisakė 27 mokslininkai. Daug buvo diskutuojama dėl Lietuvos Metrikos leidimo principų. Dauguma pažymėjo, kad netikslinga skelbti ją atrankiniu tematiniu chronologiniu būdu, nes iki 1569 m. Liublino unijos Metrikos knygos kaip visuma, jų sandara turi didelę pažintinę reikšmę ir yra paminklas; siūloma iki to laikotarpio Metrikos knygas skelbti išlaikant jų sandarą ir visumą bei chronologinį principą, su geografinėmis, pavardžių bei dalykinėmis rodyklėmis. Buvo diskutuojama dėl Statutų sudarytojų bei nuorašų chronologijos, dėl Pabaltijo tautų istorijos šaltinių rengimo spaudai principų, atkreiptas dėmesys į tai, kad turi būti ieškomi žinomų šaltinių originalai, nauji nuorašai ir dar nežinomi istorikams šaltiniai. Akcentuota būtinybė rengti naujus archeografų kadrus.

Šaltinių tyrinėjimo sekcijoje pranešimus perskaitė 14 mokslininkų: R. Brambė (Ryga), H. Palis (Talinas)—„XVII—XVIII a. Estijos ir Latvijos gyventojų skaičiaus dinamika“, H. Palis—„Kai kurie XVIII a. Estijos apgyvendinimo istorijos šaltinių kritikos būdai“, L. Truska (Vilnius)—„Dūmų surašymai Lietuvoje XVIII a. pabaigoje“, V. Kabuzanas (Maskva)—„Pabaltijo gyventojų etninės sudėties šaltiniai XIX a.“, L. Mulevičius (Vilnius)—„Valstybinių turtų ministerijos dokumentai 1868—1879 m.—žemės ūkio būklės šaltinis“, G. Dzemionas (Vilnius)—„Seinų ir Suvalkų apskričių metrikų knygos kaip istorinis šaltinis (1808—1911 m.)“, A. Vyšniauskaitė (Vilnius)—„Anketinių apklausų XIX—XX a. reikšmė etnografiniams linininkystės tyrinėjimams Lietuvoje“, D. Čepas (Vilnius)—„Archyviniai šaltiniai darbininkų judėjimo ir Lietuvos Komunistų partijos istorijai 1919—1940 m.“, V. Daunienė (Vilnius)—„Lietuvos TSR centrinio valstybinio archyvo dokumentai—istorinis šaltinis ir jų panaudojimo intensyvumas“, J. Dzintaras (Ryga)—„Lenkijos LR ir Vokietijos DR archyvų dokumentai apie Latvijos TSR darbo žmonių kovą prieš hitlerinius grobikus Didžiojo Tėvynės karo metais“, J. Andriušaitytė (Maskva)—„Lietuvos istorijos Didžiojo Tėvynės karo 1941—1945 m. laikotarpio dokumentų publikacijos“, E. Šopa (Vilnius)—„Tarybinio laikotarpio žemės ūkio ir valstiečių istorijos šaltinių leidimas“, B. Vonsavičius (Vilnius)—„Vietinių spaudos organų dokumentai kaip Lietuvos TSR kolūkinės statybos istorijos šaltiniai (1948—1959 m.)“, J. Supranovičius (Vilnius)—„Kino dokumentų, kaip istorinių šaltinių, reikšmė“. Šios sekcijos diskusijose kalbėjo 18 mokslininkų. Jie palietė istorinės geografijos ir kartografijos klausimus, archyvinių fondų panaudojimo problemas. Buvo pažymėta, kad demografijos ir etninės statistikos šaltinių tyrimuose pirmauja Estijos TSR mokslininkai.

Istoriografijos sekcijoje buvo aptarta 11 pranešimų: R. Kulikauskienės (Vilnius) „Senosios gyvenvietės—piliakalniai kaip visuomeninių santykių raidos tyrimo šaltiniai Lietuvoje“, V. Lyugaso (Talinas) „Pabaltijo ir skandinavų ryšiai tarybinio Pabaltijo archeologų darbuose“, E. Tynisono (Talinas) „Ankstyvojo feodalizmo santykių formavimosi problema Tarybų Estijos archeologijoje“, V. Rumiancevo (Kijevas) „Iš ukrainiečių ir lietuvių ryšių heraldikos srityje“, J. Tumelio (Vilnius) „Senosios lietuvių biografistikos klausimu“, O. Maciuko (Lvovas) „Tarybinių Pabaltijo respublikų mokslininkų įnašas į filigranologijos raidą“, A. Tylos (Vilnius) „Žemaitijos įstojimas į Švedijos globą ir išstojimas iš jos—XVII a. vidurio politinio gyvenimo šaltinis“, J. Daškevičiaus (Lvovas) „Ukrainos istorikai apie Lietuvą (XIX a.—XX a. pradžia)“, F. Ševčenkos (Kijevas) „Kijevo universiteto įnašas tyrinėjant Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją“, J. Isajevičiaus (Lvovas) „Lietuvos spauštuvų senosios knygos Ukrainos TSR bibliotekose ir muziejuose“, D. Butėno (Vilnius) „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dokumentų suskirstymas į fondus J. Sprogio kataloge“. Diskusijoje dalyvavo 9 mokslininkai. Buvo pažymėta, kad reikia parengti vandenženklį tyrinėjimo spe-

cialistų, sustiprinti bendras pastangas, rengiant broliškų respublikų mokslinių centrų kompleksinius darbus, daugiau dėmesio skirti buržuazinės istoriografijos koncepcijų kritikai.

Istoriografijos sekcijoje buvo perskaityta 11 pranešimų, 3 iš jų — apie buržuazinės istoriografijos koncepcijų kritiką: J. Lemperto (Vilnius) „Buržuazinė emigrantinė lietuvių istoriografija apie fašizmą Lietuvoje“, H. Struodo (Ryga) „Buržuazinė istoriografija apie technikos vaidmenį visuomenės raidoje“, S. Noreikienės (Vilnius) „Valstiečių liaudininkų sąjunga Lietuvos buržuazinėje spaudoje“; 4 skirti Lietuvos ir Rusijos bei kitų tautų praeities revoliuciniams bei socializmo statybos laikotarpio ryšiams nušviesti: M. Vandalkovskajos (Maskva), A. Smirnovo (Maskva) „Iš rusų lietuvių revoliucinių ryšių baudžiosios krizės ir žlugimo laikotarpių tyrinėjimo istorijos“, A. Sancevičiaus (Kijevas) „Pabaltijo tautų istorijos klausimai „Ukrainos istorinio žurnalo“ puslapiuose“, D. Viksnos (Ryga) „Latvijos, Ukrainos ir Baltarusijos TSR ryšių nušvietimas istorinėje literatūroje“, K. Strumskio (Vilnius) „Tarybiniai istorikai apie Lietuvos TSR bendradarbiavimą su kitomis respublikomis“; 3 pranešimuose buvo apžvelgta Lietuvos Komunistų partijos veikla ir revoliucinė praeitis: J. Komodaitės (Vilnius) „Kai kurie probleminiai Lietuvos revoliucinių socialdemokratų 1905—1907 m. veiklos istoriografijos klausimai“, V. Sinkevičiaus (Vilnius) „Lietuvos Komunistų partijos veikla valstiečių tarpe fašistinio režimo laikotarpiu“, J. Jarmalavičiaus (Vilnius) „Komunistų partijos ideologinės veiklos klausimai Tarybų Lietuvos istoriografijoje“; 1 pranešimas — socializmo statybos dėsningumų istoriografijai nušviesti: H. Šadžiaus (Vilnius) „Pagrindiniai pereinamojo laikotarpio klausimai šiuolaikinėje istoriografijoje“.

Diskusijoje dalyvavo 5 mokslininkai.

Prof. dr. B. Vaitkevičius akcentavo reikalą giliau tyrinėti tiek teoriniu, tiek konkrečiu istoriniu aspektu tarybinių tautų ryšius, išryškinti bendradarbiavimo etapus. Ist. dr. A. Jefremenka pabrėžė būtinumą rengti istoriografijos darbus.

Konferencijos baigiamajame posėdyje sekcijų darbo rezultatus apibendrino sekcijų pirmininkai T. Zeidas, V. Kabuzanas, F. Ševčenka, H. Šadžius. Apskritai apie konferencijos darbą kalbėjo Istorijos mokslo istorijos Pabaltijo sekcijos mokslinės tarybos pirmininkas A. Byronas. Pabrėžęs, kad išaugo, ypač paskutiniaisiais dešimtmečiais, istorijos mokslo raidos tempai, jis pažymėjo konferencijoje svarstytus pranešimus, skirtus kovai su užsienio emigrantinėmis koncepcijomis ir pastebėjo, kad šios konferencijos organizavimas yra istoriografijos lygio barometras, rodąs išaugusius istorijos mokslo poreikius. Konferencija priėmė jos darbo rezultatus ir pasiūlymus atspindinčią rezoliuciją.

I. Lukšaitė

SALTINIŲ TYRINĖJIMO IR ISTORIOGRAFIJOS KONFERENCIJOS NUTARIMAS

Ši konferencija, vyksta tuo metu, kai visa Tarybų šalis pažymi naujosios TSRS Konstitucijos priėmimo pirmąsias metines, kai tarybinės Pabaltijo respublikos švenčia garbingą jubiliejų — Tarybų valdžios Pabaltijyje įkūrimo 60-metį. Jubiliejus virto neišardomos draugystės tarp visų mūsų daugianacionalinių šalies tautų išraiška.

Tarybinio Pabaltijo, Maskvos, Ukrainos, Baltarusijos istorikai, susirinkę Vilniuje į tarp-respublikinę mokslinę konferenciją, skirtą Tarybų Sąjungos Pabaltijo respublikų šaltinių tyrinėjimo ir istoriografijos klausimams aptarti, pažymėjo, kad konferencijoje apžvelgta platus klausimų ratas, pranešimai buvo aukšto kūrybinio mokslinio bei informacinio lygio. Tiek plenariniuose, tiek sekcijiniuose posėdžiuose vyko naudingas nuomonių pasikeitimas svarbiausiais istoriografijos ir šaltinių tyrinėjimo klausimais. Konferencijoje išryškėjo Tarybinio Pabaltijo mokslininkų kūrybinis progresas, jų vis intensyvesnis domėjimasis istorijos mokslo istorijos teoretiniais aspektais. Tai, kad šioje konferencijoje dalyvavo stambiausių mūsų šalies mokslo centrų — Maskvos, Kijevo, Lvovo ir Minsko istorikai, pakėlė jos mokslinį lygį.

Konferencijos dalyvių buvo pažymėta, jog vadovaujant TSRS istorijos mokslo istorijos mokslinei tarybai (akad. M. Nečkina) suintensyvėjo istoriografijos klausimų tyri-

nėjimas, Pabaltijo respublikose buvo suorganizuota keletas mokslinių konferencijų, taip pat ir šioji konferencija.

Konferencijos dalyviai yra tos nuomonės, kad tokios konferencijos turėtų būti sistemingai rengiamos ir ateityje, daugiau kreipiant dėmesio pranešimų kūrybiškumui, taip pat visapusiškam istorijos mokslo kardinaliųjų klausimų gvildinimui.

Konferencijos dalyviai pažymi, kad reikia stiprinti darbo su respublikų archyvinėmis įstaigomis koordinavimą, spartinti neatidėliotiną naujų šaltinių, pvz., tokio universalaus dokumentų rinkinio, kaip Lietuvos Metrika, publikavimą. Laikyti tikslinga paskelbti chronologine tvarka iki 1569 m. visą Lietuvos Metricą.

Konferencija rekomenduoja suintensyvinti Pabaltijo tautų istorijos seniausiųjų šaltinių rinkinio parengimą, pažymi archeografijos specialistų rengimo būtinumą.

Konferencija kreipiasi į TSRS vyriausiąją archyvų valdybą, prašydama tęsti LLR esančių asmeniškų fondų mikrofilmavimą.

Pažymėdami itin didelę svarbą mokslinių šaltinių, liečiančių revoliucinės praeities istoriją, mūsų didžiosios šalies draugystės tarp tautų stiprinimo, taip pat socialistinės ir komunistinės visuomenės kūrimo istoriją, konferencijos dalyviai rekomenduoja:

sustiprinti socialistinės visuomenės kūrimo istorijos, industrializacijos, socialistinio lenktyniavimo, tarybiniais kultūros klausimais publikavimo parengimo darbą;

apsvarstyti klausimą dėl parengimo artimiausiu metu tematinio rinkinio, apibūdinančio pagrindines kryptis ir svarbiausius istorijos mokslo raidos Tarybų Sąjungos Pabaltijo respublikose etapus.

Konferencijos dalyviai reiškia padėką Lietuvos TSR MA visuomeninių mokslų skyriui ir Lietuvos TSR Istorijos institutui už gerą darbo organizavimą.

Moksliniai ryšiai

1978 m. sausio 9—14 d. Archeologijos sektoriuje ir Istorijos-etnografijos muziejuje TSRS MA Archeologijos instituto Leningrado skyriaus direktorė ist. dr. *N. Gurina* su vilniškiais akmens amžiaus laikotarpio tyrinėtojais derino ir rinko duomenis daugiatačiui leidiniui „TSRS archeologija“. Viešnia Istorijos in-te skaitė pranešimą „Petroglifų ir kitų akmens amžiaus paminklų tyrinėjimai Karelijos ATSR“.

* * *

1978 m. kovo 20 d. Liaudies meno draugijos ir Liaudies meno rūmų Vilniuje surengtoje mokslinėje metodinėje konferencijoje „Retos liaudies meno šakos ir jų prietaikymas mūsų buityje“ ist. k. *A. Daniliauskas* padarė pranešimą „Lietuvių liaudies mozaika ir jos tradicijų panaudojimo galimybės“.

* * *

1978 m. balandžio 19—21 d. Jerevane TSRS ir Armėnijos Mokslų Akademijos surengė sesiją 1976 ir 1977 m. etnografinių ir antropologinių ekspedicijų rezultatams aptarti. Seimos ir visuomeninės buities sekcijoje ist. k. *R. Merkienė* padarė pranešimą „Gyvulininkystės papročiai Lietuvoje ir Baltarusijoje (XIX a. pab.—XX a.)“, Kultūros tipologijos etnografinių problemų ir TSRS tautų kultūrų sąveikos sekcijoje — ist. k. *V. Morkūnas* „Lietuvos ežerų verslinės žvejybos įrankiai XIX a. pab.—XX a. pr.“, folkloro, liaudies muzikos ir šokių bei taikomojo meno sekcijoje — *A. Karaška* „Lietuvių liaudies muzikos instrumentų derinimas ir garsoeiliai instrumentinėse sutartinėse“.

* * *

1978 m. gegužės 11—13 d. Istorijos in-to Etnografijos sektoriuje posėdžiavo Pabaltijo etnografinio atlaso redakcinė kolegija. Tuo reikalu iš TSRS MA Etnografijos in-to buvo atvykę geogr. dr. *S. Brukas*, ist. dr. *M. Rabinovičius*, ist. k. *L. Terentjeva* ir *L. Feoktistova*, *L. Vinokurova*, iš Estijos TSR MA Istorijos in-to — ist. k. *A. Vyresas*, Tartu Etnografijos muziejaus direktorius *A. Petersonas*, iš Latvijos TSR MA Istorijos

in-to — ist. k. *S. Cimermanis*, iš Latvijos valst. un-to — ist. k. *I. Leinasarē*. Buvo apsvaryti Pabaltijo etnografinio atlaso tomo apie žemdirbystės įrankius moksliniai ir techniniai rengimo klausimai, apbruota dalis žemėlapių. Pasitarimo dalyvius priėmė Instituto direktorius *B. Vaitkevičius*. Dalyvaujant „Mokslo“ leidyklos atstovams, buvo aptartos šio tomo išleidimo sąlygos. Svečiai buvo supažindinti su Liaudies buities muziejumi Rumsiškėse, aplankė Žaliuosius ežerus, Mokslininkų rūmus.

* * *

1978 m. gegužės 25—29 d. Etnografijos sektoriuje lankėsi TSRS MA Etnografijos in-to v. m. b. ist. k. *N. Štygina*. Su Pabaltijo etnografinio atlaso dalies (gyvenvietės ir trobesiai) autoriais ji tikslino žemėlapius ir aiškinamuosius tekstus.

* * *

Lietuvos TSR MA Istorijos in-to socialistinės visuomenės istorijos sektoriaus j. m. b. *Bronius Puzinavičius* dalyvavo sąjunginės jaunųjų mokslininkų mokyklos, nagrinėjusios ideologinės kovos problemas, darbe. Mokykla veikė 1978 m. birželio 25—liepos 2 d. Maskvoje. Ją organizavo VLKJS CK, TSRS MA Užsienio ideologinių srovių probleminė taryba ir Aukštosios komjaunimo mokyklos prie VLKJS CK mokslo tyrimo centras.

* * *

1978 m. birželio 28 d. Kalifornijos valst. un-to Antropologijos katedros dėstytoja dr. *Liucija Baškauskaitė* Etnografijos sektoriuje papasakojo apie ten vykdomus etnografinius tyrinėjimus, apie savo tyrinėjimų metodiką ir rezultatus. Viešnia Etnografijos sektoriuje ir kitose institucijose rinko medžiagą apie lietuvių „vestuvių papročius“.

* * *

1978 m. rugpjūčio 17—rugsėjo 13 d. Feodalizmo istorijos sektoriaus v. m. b. ist. k. *Edvardas Gudavičius* dirbo Varšuvos tautinės bibliotekos rankraščių skyriuje ir Centriname senųjų aktų archyve. Buvo tyrinėti rengiamo spaudai akademinio leidinio I Lietuvos Statuto nuorašai.

* * *

1978 m. rugsėjo 21—25 d. Rostove prie Dono įvyko agrarinės istorijos problemoms tirti simpoziumo XVII sesija. Buvo nagrinėjamas klausimas „Valstietijos vieta ir vaidmuo visuomenės socialinėje-ekonominėje raidoje“. Vienas iš sekcijos „Feodalinė nuosavybė ir įvairių kategorijų valstiečių vaidmuo visuomeninėje gamyboje (IX—XVII a.)“ vadovų buvo agrarinio simpoziumo organizacinio komiteto narys akad. prof. *J. Jurginis*. Sekcijoje „Kolūkinės valstietijos vieta išsivysčiusioje socialistinėje visuomenėje (Lietuvos TSR medžiaga)“ kalbėjo Istorijos in-to sektoriaus vadovas ist. k. *H. Šadžius*, sekcijoje „Faktorių, nulemiančių valstiečių judėjimo brendimą, sąveika“ — v. m. b. ist. k. *L. Mulevičius*.

* * *

1978 m. spalio 19 d. grupė Istorijos in-to bendradarbių, vadovaujamų direktoriaus pavad. prof. dr. *M. Jučo*, buvo išvykę Kaunan į susitikimą su MA Fizikinių techninių energetikos problemų in-to darbuotojais. *M. Jučas* informavo apie Istorijos in-to darbus, istorikai, archeologai ir etnografai atsakinėjo į šeiminkų klausimus.

* * *

1978 m. lapkričio 28—30 d. Estijos TSR MA Istorijos in-to ir Tartu valst. un-to organizuotoje IV tarptautinėje regionalinėje konferencijoje „Baltijos kraštų socialinių-ekonominių formacijų raidos problemos“, vykusioje Taline ir Tartu, akad. prof. dr. *J. Jurginis* padarė pranešimą „Žemės nuosavybė ir žemėvalda Lietuvoje XVI—XVIII amžiais“, prof. dr. *M. Jučas* — „Laisvės supratimas baudžiavinėje Lietuvoje“ ir ist. k. *H. Šadžius* — „Socialistinė revoliucija ir socializmo kūrimo Tarybų Lietuvoje dėsningumai“.

* * *

1978 m. lapkričio 29 d. v. m. b. ist. k. V. Milius dalyvavo TSRS MA Istorijos skyriaus organizuotame pasitarime, skirtame akademinų įstaigų bendradarbiavimui su istorinio profilio muziejais aptarti.

* * *

1978 m. gruodžio 10—21 d. Delyje (Indijoje) įvykusiame X tarptautiniame antropologinių ir etnologinių mokslų kongrese akad. prof. J. Jurginis skaitė pranešimą „Naratyviniai ir dokumentiniai aktai kaip etnografijos šaltinis“.

Ekspedicijos

ARCHEOLOGINIŲ PAMINKLŲ TYRINĖJIMAI 1978 METAIS

1978 m. archeologinius paminklus tyrinėjo Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas (II), Vilniaus valst. V. Kapsuko universiteto Lietuvos TSR Istorijos katedra (VVU), Vilniaus valst. pedagoginio instituto TSRS istorijos katedra (VVPI), Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Paminklų konservavimo institutas (PKI), Lietuvos TSR Kultūros ministerijos Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba (MMT), Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus (IEM), Kauno valst. istorijos muziejus (KVIM), Trakų istorijos muziejus (TIM), Klaipėdos, Kupiškio, Mažeikių, Rokiškio ir Telšių kraštotyros muziejai bei Lietuvos TSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Kretingos rajono skyrius. 57 vietovėse buvo tiriamas 61 paminklas. Dalies jų tyrinėjimai užbaigti (Nevieriškės, Nida, Vaitiekūnai ir kt.), kitų dar bus tęsiami ateinančiais metais (Pavirvytė, Plinkaigalis, Žasinas ir kt.). Kaip ir praėjusiais metais ryšium su duomenų rinkimu „Lietuvos TSR Kultūros paminklų sąvado“ pirmiesiems tomams tyrinėjimai buvo koncentruojami rytinėje respublikos dalyje. Čia apsiribota daugelio paminklų žvalgomaisiais kasinėjimais.

1978 m. buvo tyrinėjamos 5 akmens amžiaus stovyklos ir gyvenvietės, 6 piliakalniai ir gyvenvietės prie jų, Klaipėdos, Senųjų Trakų ir Vilniaus pilių teritorijos, Biržų, Klaipėdos, Kauno, Trakų ir Vilniaus senamiesčiai, 7 geležies amžiaus pilkapynai (ištirti 37 pilkapiai) ir 24 senkapiai (ištirta apie 230 kapų) bei 15 XIV—XVIII a. senkapių (ištirta daugiau kaip 300 kapų), be to, keletas neiškaus pobūdžio paminklų.

MMT ir II žvalgė rytinių rajonų archeologinius paminklus, tikrino jų būklę, surado keletą pilkapynų ir piliakalnių (Molėtų raj.) bei gyvenviečių (Varėnos raj.) ir kitų paminklų.

Žemiau pateikiami duomenys apie tyrinėtus paminklus įprasta tvarka — aukščiausi suminėtomis grupėmis ir abėcėlės eile grupėse. Nurodoma paminklus tyrinėjusi įstaiga, tyrinėjimų vadovas, apimtis, rezultatai, radinių chronologija.

1. Akmens amžiaus stovyklos ir gyvenvietės

1. Janapolė, Telšių raj. II ir IEM (vad. ist. dr. R. Rimantienė) žvalgė miestelio apylinkes, Širmės kalno kalvoje ištyrė 108 m² plotą, aptiko IV tūkstantm. pr. m. e. kultūrinį sluoksnį.

2. Nida, Neringoje. II (vad. ist. dr. R. Rimantienė) penktą sezoną tęsė ir užbaigė virvelinės keramikos kultūros gyvenvietės tyrinėjimus. Gyvenvietės Š ir P pakraščiuose ištirtas 1084 m² plotas. Taigi 1974—1978 m. čia ištirta 4660 m².

3. Pakretuonė, Švenčionių raj., Reškutėnų apyl. II (vad. j. m. b. A. Girininkas) Kretuono ež. V krante esančioje neolito gyvenvietėje ištyrė 124 m² ir užbaigė praėjusiais metais pradėtus šios gyvenvietės tyrinėjimus. Iš viso čia per du sezonus ištirtas 536 m² plotas.

4. Reškutėnai-Pervieniškės, Švenčionių raj. II (vad. j. m. b. A. Girininkas) Kretuono ež. R. krante, tarp minėtų kaimų (buv. Žemaitiško vienkiemio lau-

ke) ištyrė pelkėje aptiktos vidurinio ir vėlyvojo neolito gyvenvietės R kraštą — 492 m² plotą.

5. Reškutėnai, Švenčionių raj. II (vad. j. m. b. A. Girininkas) į V nuo kaimo Kretuono ež. R krante aptiktoje vėlyvojo neolito gyvenvietėje ištyrė 12 m² plotą.

2. Piliakalniai ir gyvenvietės

1. Daukšiai (Šakaliai), Skuodo raj. Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Kretingos rajono skyrius (vad. I. Jablonskis) ištyrė Erlos kair. krante buvusio piliakalnio pylimo vietoje 17×1,5 m plotą, aptiko kultūrinio sluoksnio žymes, akmenų grindinius. Chronologija neaiški.

2. Imbarė, Kretingos raj. II (vad. j. m. b. V. Daugudis) 1969 m. tyrinėtoje gyvenvietėje Salanto slėnyje į V nuo piliakalnio ištyrė dar 142 m², aptiko 1—1,2 m storio kultūrinį sluoksnį, susidariusį nuo m. e. pradžios iki XII—XIII amžiaus. Taigi iš viso čia jau ištirta 357 m².

3. Lavoriškės, Vilniaus raj. II (vad. ist. k. J. Stankus) 1965 m. tyrinėtoje gyvenvietėje Vilnios kair. krante ištyrė dar 556 m², aptiko 0,1—0,2 m storio III—VII a. kultūrinį sluoksnį. Iš viso šioje gyvenvietėje ištirta 672 m².

4. Narkūnai, Utenos raj., Pakalnių apyl. II ir VVU (vad. Lietuvos TSR MA narė koresp. ist. dr. R. Kulikauskienė) trečią sezoną tyrinėjo čia esantį piliakalnį. Aikštelės V dalyje ištyrė dar 360 m², aptiko kultūrinį sluoksnį iš laikotarpio nuo II tūkstantm. pr. m. e. pabaigos iki XIV m. e. amžiaus. Be to, padarytas priešpilio aikštelės ir pylimo pjūvis — ištirta 62 m², po pylimu aptiktas m. e. pradžios kultūrinis sluoksnis. Piliakalnyje iš viso ištirtas 722 m² plotas.

5. Nevieriškės, Švenčionių raj. ir apyl. II (vad. ist. k. E. Grigalevičienė) užbaigė 1976 m. pradėtus piliakalnio tyrinėjimus, ištyrė 486 m², aptiko 0,1—0,5 m storio I tūkstantm. pr. m. e. kultūrinį sluoksnį. 1976—1978 m. čia ištirta 1567 m².

6. Vaitiekūnai, Radviliškio raj., Grinkiškio apyl. II (vad. j. m. b. A. Merkevičius) užbaigė praėjusiais metais pradėtus piliakalnio aikštelės tyrinėjimus. Aikštelės ŠR dalyje ištyrė 170 m², aptiko 0,3—1,4 m storio m. e. I tūkstantm. ir II tūkstantm. pradžios kultūrinį sluoksnį. Iš viso aikštelėje ištirtas 353 m² plotas. Kartu padarytas gynybinio griovio pjūvis (60 m² dydžio) ir gyvenvietės PR dalyje ištirta 220 m², aptiktas 0,3—1,2 m storio kultūrinis sluoksnis, datuojamas nuo m. e. pirmųjų amžių iki XIII—XIV amžiaus. 1976 ir 1977 m. gyvenvietėje ištirtas 520 m² plotas.

3. Pilys, senamiesčiai

1. Klaipėda, PKI (vad. vyr. m. b. V. Žulkus) toliau tyrė pilies teritorijos ŠR dalį — 164 m² plotą. Aptikti XV—XVI a. medinio pastato pėdsakai, XVII—XVIII a. mūrinių sienų likučiai. Be to, senamiesčio V dalyje, buvusio pilies šiaurinio revelino vietoje, ištirtas 106 m², rastos tilto per pilies kanalą liekanos ir nežymus XVI—XVII a. kultūrinis sluoksnis.

2. Senieji Trakai, Trakų raj. PKI (vad. j. m. b. A. Žalnierius) piliavietės šiaurvakarių dalyje prie buvusio vienuolyno pamatų ištyrė 11 m², aptiktas iki 3,5 m storio kultūrinis sluoksnis, suardytas XVIII a., o dviejuose šurfuose — ir mūrinės gynybinės sienos likučiai.

3. Vilnius. PKI (vad. vyr. m. b. A. Lisanka ir architektas S. Lasavickas) tyrinėjo Žemutinės pilies ŠR kampe esantį arsenalą. Buvo padarytas sluoksninių pjūvis pastato P dalyje ir tiriamas jo š galas (iš viso 280 m²). Aptiktas iki 7 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio žemutinėje dalyje rasti XIII—XIV a. sluoksniai su medinių statinių ir grindinių liekanomis, atidengta dalis mūrinių gynybinių sienų ir pilies ŠR kampe stovėjusio bokšto pamatų dalis.

Be to, buvo valomi Biržų pilies rūmų rūšiai, tiriami Trakų salos kazematų pamatai, stebimi žemės darbai Kauno, Klaipėdos, Trakų ir Vilniaus senamiesčiuose.

4. Geležies amžiaus pilkapynai ir senkapiai

1. Čiukiškės, Kedainių raj., Josvainių apyl. VVU (vad. diplomantas L. Dziakas) apie 400 m į P—PR nuo kaimo, Šušvės kair. krante, abipus Josvainių—Kraikių kelio ištyrė 4 perkusus, iš viso 39 m². Aptiktas m. e. pradžios gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, m. e. pradžios bei m. e. I tūkstantm. vidurio du kapai ir trečias kapas—be įkapių. Mirusieji laidoti nedeginti. Galimas daiktas, kad čia gyvenvietės pakrastyje buvo keli pilkapiai.

2. Eikotiškis, Zarasų raj., Degučių apyl. II (vad. ist. k. A. Tautavičius) ir IEM spėjamo senkapio vietoje—į S nuo B. Tvardausko sodybos ištyrė 144 m². Tarp buvusių bulvarusių rasti dviejų žmonių kaukolių fragmentai ir V a. antsmilkinių žiedai. Galimas daiktas, kad čia buvo vienas ar du pilkapiai.

Antro senkapio vietoje—į ŠR nuo minėtosios sodybos, žvyruobės P krašte ištyrė 186 m², kapų nerasta.

3. Eitulionys, Trakų raj., Ubiškių apyl. TIM (vad. skyriaus vedėjas A. Bliujus) grupės R dalyje ištyrė 4 pilkapius, kurių sampilai iš akmenų ir žemės. Trijuose pilkapiuose aptikta po vieną apardyta IV—V a. nedeginto žmogaus kapą, o ketvirtame pilkapyje—sudeginto mirusiojo m. e. I tūkstantm. antrosios pusės kapą.

4. Galminiai, Zarasų raj., Degučių apyl. II (vad. ist. k. A. Tautavičius) ir IEM miške šalia senų kaimo kapinaičių esančioje grupėje ištyrė vieną pilkapį, aptiko sunykusius žirgo griaučius. Į PR nuo pirmos grupės esančioje antroje grupėje ištyrė du pilkapius, aptiko po vieną sudeginto mirusiojo IX—XII a. kapą.

5. Gintarai, Kretingos raj., Kartenos apyl. VVPI (vad. doc. M. Michelbertas) praėjusiais metais žvalgyto senkapio Minijos krante teritorijoje ištyrė 72 m², aptiko II a. pabaigos—III a. 9 kapus, apsuptus akmenų vainikais. Mirusieji laidoti nedeginti.

6. Kairėnėliai, Radviliškio raj., Grinkiškio apyl. II (vad. ist. k. J. Stančkus) antrą sezoną tyrinėjo Šušvės kair. krante esantį senkapį. Centrinėje ir ŠR senkapio dalyje ištyrė 1209 m², rado 14 nedegintų ir 1 sudeginto mirusiojo V—VI a. kapus. Baigti ištirti suardyto (žvyruobė) buvusio senkapio likučiai. 1509 m² plote rasta 30 V—VI a. kapų.

7. Kašučiai, Kretingos raj., Darbėnų apyl. Paminklų apsaugos ir kraštotyros d-jos Kretingos rajono skyrius (vad. I. Jablonskis) 1969 ir 1975 m. tyrinėto senkapio teritorijoje pastebėjo apardyta apie 4 m skersmens akmenų vainiką ir ištyrė jį. Vainiko viduje rasti du X—XI a. kapai. Mirusieji laidoti nedeginti, greičiausiai I—II a. kapo vietoje.

8. Kretuonys, Švenčionių raj., Švenčionėlių apyl. IEM (vad. v. m. b. E. Butėnienė) ir II trečią sezoną tyrinėjo miške tarp Kretuono ir Švento ežero esantį pilkapyną, ištyrė dar 10 pilkapių, kurių 7-iuose rasti sudegintų mirusiųjų V—VI a. ir IX—XII a. kapai, o 3-uose pilkapiuose nieko nerasta. Iš viso čia ištirti 34 pilkapiai.

9. Laiviai, Kretingos raj., Imbarės apyl. II (vad. j. m. b. V. Daugudis) arimoje senkapio dalyje ištyrė vieną apardyta sudeginto mirusiojo XII—XIII a. kapą. Taiči čia 1940, 1948—1951, 1956 ir 1978 m. buvo ištirti 374 kapai, iš kurių 106 yra sudegintų mirusiųjų.

10. Lauksvydai, Kauno raj., Daugeliškių apyl. VVPI (vad. asist. E. Jovaiša) 1911 m. T. Daugirdo tyrinėta senkapyje ištyrė 315 m², rado 8 III—IV a. kapus. Mirusieji laidoti nedeginti. Iki šiol čia rasti 22 kapai.

11. Lazdininkai, Kretingos raj., Darbėnų apyl. KVIM (vad. direktoriaus pavad. K. Gabriūnaitė) senkapio PV dalyje ištyrė 250 m², rado 28 nedegintų ir 2 sudegintų žmonių VIII—IX a. kapus bei vieną laužavietę. 1940, 1958, 1976 ir 1978 m. įvairios įstaigos čia ištyrė 2515 m² plotą ir rado 309 žmonių ir 1 žirgo kapą.

12. Lygalaukiai, Zarasų raj., Antazavės apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) buvusio pilkapyne vietoje ištyrė 70 m², pilkapių pėdsakų neberasta, aptikti vieni griaučiai be įkapių.

13. Maudžiorai, Kelmės raj., Užvenčio apyl. Telšių kraštotyros muziejus (vad. v. m. b. L. Valatkienė) apie 75 m į R nuo buvusių kaimo kapinaičių ir apie 100 m į PR nuo 1964 ir 1966 m. tyrinėto ploto, į R nuo Luokės—Užvenčio kelio ištyrė 60 m², rado 3 apardytus griaučius su VIII—IX a. įkapėmis. Iš viso ištirti jau 137 kapai.

14. Obeliai, Ukmergės raj., Laičių apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) Obelių ež. ŠV pakrantėje, apardytame (žvyruobė) senkapyje, žvyruobės pakraščiuose ištyrė 30 m², rado 4 žmonių ir vieno žirgo griaučius, pastebėta sudegintų mirusiųjų kapų pėdsakų. Kapai V—VI a. ir XII—XV amžiaus.

15. Padvariai, Kretingos raj., Kurmaičių apyl. MMT ir Paminklų apsaugos ir kraštotyros d-jos Kretingos rajono skyrius (vad. I. Jablonskis) atnaujino čia esančių pilkapių ir aptikto senkapio tyrinėjimus—ištyrė 8 pilkapius su nedegintų mirusiųjų m. e. pradžios kapais. 1976 m. buvo ištirti dar 3 pilkapiai. Į ŠV nuo pilkapių ištirta 120 m², rasti 7 I—II a. kapai su akmenų vainikais. Mirusieji laidoti nedeginti.

16. Pakiršiniai, Radviliškio raj., Sidabravo apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) Kiršino kair. krante, suardyto (žvyruobė) senkapio teritorijoje ištyrė 60 m², aptiko 2 apardytus griaučius su VIII—IX a. įkapėmis bei sudegintų mirusiųjų kapų pėdsakų.

17. Pašušvys, Kėdainių raj., Krakių apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) XX a. pradžioje suardyto V—XII a. senkapio teritorijoje ištyrė 36 m², aptiko tik pavienius žmonių kaulus.

18. Pavirvytė (Gudai), Akmenės raj., Vieksnių apyl. Mažeikių kraštotyros muziejus (vad. direktorė A. Cholidinskienė) tęsė 1977 m. pradėtus senkapio tyrinėjimus; senkapio PR dalyje ištyrė 680 m², rado 37 nedegintų ir 14 sudegintų žmonių kapus, kurių dalis apardyti. Kapai datuojami XI—XIV amžiumi. 1977 ir 1978 m. čia ištirtas 1380 m² plotas ir rasti 73 X—XIV a. kapai.

19. Plaučiškiai, Pakruojo raj., Rozalimo apyl. PKI (vad. vyr. m. b. S. Patkauskas) šalia senųjų kaimo kapinaičių ištyrė išlikusius 7 pilkapius su akmenų vainikais ir 100 m² tarp jų, rado 15-os III—V a. nedegintų mirusiųjų kapus bei 74 XVI—XVII a. kapus.

20. Plinkaigalis, Kėdainių raj., Krakių apyl. II (vad. j. m. b. V. Kazakevičius) tęsė 1977 m. pradėtus senkapio tyrinėjimus, ištyrė dar 275 m², rado 59 V—VI a. kapus. Mirusieji laidoti nedeginti. 1977 ir 1978 m. čia ištirtas 468 m² plotas, rasti 79 V—VI a. kapai.

21. Rudesė, Molėtų raj., Inturkės apyl. VVU (vad. doc. P. Kulikauskas) miške esančioje pilkapių grupėje ištyrė 6 sampilus su akmenų vainikais, rado suardytų žmonių griaučių ir sudegintų mirusiųjų m. e. I tūkstantm. vidurio ir antrosios pusės kapus.

22. Slengiai, Klaipėdos raj., Sendvario apyl. Klaipėdos kraštotyros muziejus ir PKI (vad. v. m. b. V. Žulkus) tęsė šalia kaimo kapinaičių esančio senkapio tyrinėjimus, senkapio S pakraštyje ištyrė 172 m², aptiko 8 sudegintų mirusiųjų IX—XI a. kapus ir 17 ovalo formos duobių, užpildytų pilkšva žeme su degėsiiais. Taigi 1977 ir 1978 m. čia ištirtas 226 m² plotas, rasta 16 IX—XII a. sudegintų mirusiųjų kapų.

23. Vaitiekūnai, Radviliškio raj., Grinkiškio apyl. II (vad. j. m. b. A. Varnas) tęsė kaimo gyvenvietėje esančio senkapio ar pilkapyno likučių tyrinėjimus, ištyrė įvairiose vietose dar 200 m², rado dviejų pilkapių akmenų vainikų likučius ir 3 nedegintų žmonių III—IV a. kapus. Šitaip 1940, 1977 ir 1978 m. čia ištirtas iš viso 625 m² plotas, rasti 22 III—V a. kapai.

24. Žąsinas, Šilalės raj. ir apyl. II (vad. ist. k. L. Vaitkunskienė) trečią sezoną tyrinėjo šalia senų kaimo kapinaičių esantį senkapį, ištyrė dar 625 m² ir rado 40 nedegintų X—XII a. ir 7 sudegintų XI—XIII a. mirusiųjų kapus. 1976, 1977 ir 1978 m. ištirta iš viso 2218 m², rasti 176 X—XIII a. kapai.

5. XIV—XVIII a. senkapiai

1. Gajūnai, Biržų raj., Papilio apyl. PKI (vad. j. m. b. D. Bešėnienė) ištyrė kaimo laukuose esantį senkapį, rasta 140 XVI—XVII a. kapų.
2. Galkančiai, Telšių raj. ir apyl. Telšių kraštotyros muziejus (vad. v. m. b. L. Valatkienė) ištyrė suardyto senkapio likučius — 390 m² ir rado 21 kapą. Dalis mirusiųjų palaidoti su XVI a. monetomis.
3. Juškėnai, Zarasų raj., Ežerėnų apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) kalvoje į Š nuo Aukšto ež. esančiame senkapyje ištyrė 20 m², rado 4 XVI—XVII a. kapus.
4. Karaliūniškis, Kupiškio raj., Šimonių apyl. Kupiškio ir Rokiškio kraštotyros muziejai (vad. skyriaus vedėjas S. Juodelis) senkapio P dalyje ištyrė 56 m², rado 12 kapų, dalis jų su XVII a. monetomis.
5. Kurklintiškiai, Ukmergės raj., Vidiškių apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) į PV nuo kaimo, Mūšos kair. krante esančiame suardytame XI—XVII a. senkapyje ištyrė 40 m², kapų nerasta.
6. Laukminiškiai, Kupiškio raj., Palėvenėlės apyl. Kupiškio ir Rokiškio kraštotyros muziejai (vad. skyriaus vedėjas S. Juodelis) ištyrė Lėvens krante buvusio senkapio teritorijoje 24 m². Kapų nerasta.
7. Lygalaukiai, Zarasų raj., Antazavės apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) apie 500 m į R nuo kaimo esančiame senkapyje ištyrė 10 m², rado 4 XVI a. kapus.
8. Maniuliškės, Zarasų raj., Antazavės apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) Keizaro ež. Š krante esančiame senkapyje ištyrė 50 m², rado 4 XVI a. pa-
baigos—XVII a. kapus.
9. Medoliškės, Zarasų raj., Suvieko apyl. II (vad. ist. k. V. Urbanavičius) į PR nuo Vaitonkos ež. kalvoje esančiame senkapyje ištyrė 28 m² plotą, rado XVIII—XIX a. kapus.
10. Pakiršiniai, Radviliškio raj., Sidabravo apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) Kiršino deš. krante, netoli santakos su Plone (jos kair. krante), ariamame lauke ištyrė 36 m², rado 3 griaučius. Prie vieno iš jų aptikta XVII a. monetų.
11. Palanga, PKI (vad. v. m. b. V. Žulkus) Naglio kalno aikštelės ŠV ir PR dalyje ištyrė 78 m², perkasą kalno P pašlaitėje bei ŠR ir PR pašlaitėje spėjamų pylimų vietoje. Iš viso iširta 159 m². Aikštelės PR dalyje rasti 32 XVI—XVII a. kapai ir dar 2 kapai — kalno P pašlaitėje.
12. Pašiliai, Kėdainių raj., Nociūnų apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) suardyto senkapio teritorijoje ištyrė 31 m², aptiko tik pavienius žmonių kaulus.
13. Raginėnai, Radviliškio raj., Pakalniškių apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) prie ribos su Stūriškių kaimo laukais, suardyto (žvyroduobė) senkapio teritorijoje ištyrė 20 m², aptiko 3 apardytus griaučius. Prie dviejų iš jų rasta XVII a. monetų.
14. Sangailai, Kėdainių raj., Aristavos apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) statybų suardyto senkapio teritorijoje ištyrė 22 m², rado tik pavienius žmonių kaulus.
15. Sena Pašaminė, Švenčionių raj., Švenčionėlių apyl. IEM (vad. v. m. b. E. Butėnienė) kaime tarp sodybų esancio suardyto senkapio teritorijoje ištyrė 20 m², aptiko tik pavienius žmonių kaulus.

Be to, XVI—XVII a. kapų rasta Plauciškių, Pakruojo raj., pilkapiuose ir tarp jų.

6. XVIII—XIX a. ir neaiškūs paminklai

1. **Didviečiai**, Plungės raj., Babrungo apyl. Telšių kraštotyros muziejus (vad. v. m. b. L. Valatkienė) apie 300 m į PV nuo Didviečių-Jazdaičių VI—XII a. senkapio, K. Brazdeikio sodyboje, kito spėjamo senkapio vietoje ištyrė 30 m², kapų nerado.

2. **Jutkonys**, Kupiškio raj., Palėvenėlės apyl. Kupiškio ir Rokiškio kraštotyros muziejai (vad. skyriaus vedėjas S. Juodelis) spėjamo pilkapio vietoje ištyrė 10 m², kapų žymių nerado.

3. **Kintai**, Šilutės raj. PKI (vad. v. m. b. V. Žulkus) prie XVIII a. statytos bažnyčios V fasado ištyrė 65 m², rado varpinės pamatus ir prie jų 3 kriptas su kapais.

4. **Papilė**, Akmenės raj. II (vad. j. m. b. A. Varnas) šalia buvusio piliakalnio (?) — Pašalpos kalno, spėjamos senosios gyvenvietės teritorijoje ištyrė 5 šūrfus (iš viso 20 m²). Kultūrinio sluoksnio nerasta.

5. **Raginėnai**, Radviliškio raj., Pakalniškių apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) apie 300 m į ŠV nuo piliakalnio, Daugyvenės deš. krante, spėjamoje senkapio vietoje ištyrė 15 m², kapų nerado.

6. **Starkonys**, Kupiškio raj., Šimonių apyl. Kupiškio ir Rokiškio kraštotyros muziejai (vad. skyriaus vedėjas S. Juodelis) spėjamo senkapio V ir R krašte bei centre ištyrė 28 m², kapų nerado.

7. **Šiaulaičiai**, Radviliškio raj., Šiaulėnų apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) suardytų pilkapių (?) teritorijoje ištyrė 192 m², aptiko daug akmenų, maišytos žemės sluoksnį, dviejų iš molio plūktų krosnelių ir židinio liekanas bei XVIII—XIX a. radinių.

8. **Valatkoniai**, Radviliškio raj., Baisogalos apyl. MMT (vad. koordinacinės grupės vadovas M. Černiauskas) apie 1 km į V nuo kaimo, miške, Švedkapiu vadinamoje apardytoje kalvoje ištyrė 28 m², kapų nerado.

A. Tautavičius

ETNOGRAFINĖS EKSPEDICIJOS 1978 METAIS

1978 m. etnografinėse ekspedicijose buvo tęsiami Lietuvos kaimo ir miesto kultūros ir buities tyrinėjimai.

Pagal tyrimo temas, vietą ir laiką ekspedicijos buvo suskirstytos į 7 grupes. Temų vykdytojams įvairiais laikotarpiais talkininkavo 2 architektai, 7 dailininkai, 18 laborantų.

Ekspedicijos dalyviai rinko medžiagą šiomis temomis: 1) gyvulininkystė (R. Merkienė), 2) žvejyba (V. Morkūnas), 3) malimo prietaisai (V. Milius), 4) kolūkiečių sodybos (I. Butkevičius), 5) kolūkiečių gyvenamųjų namų interjeras (V. Kulikauskienė), 6) kolūkiečių maistas (M. Miliuvienė), 7) šiuolaikiniai vestuvių papročiai (A. Vyšniauskaitė), 8) miestų gyventojų dvasinė kultūra (A. Daniliauskas), 9) darbininkų šeima (P. Kalnius).

R. Merkienė birželio 19—30 d. rinko medžiagą apie gyvulininkystę Alytaus, Kapsuko, Lazdijų ir Prienų rajonuose. Pagal tai bus patikslinti gyvulininkystės reikmės naudotų transporto priemonių (šlajų, velkių, grėblių ir šakių prie šienavimo darbų, kupetų ir šieno vežimo krovimo) arealai, ganymo organizavimo raida XX a. (ganymo su kerdžiumi, aptvaruose, raišiojant). Daug medžiagos surinkta apie gyvulininkystės papročius. Išaiškinta, kad tirtoje teritorijoje senieji liaudies tikėjimai pradėjo nykti ne vienu metu. XX a. vis mažiau pasitaiko maginių apeigų, išlieka tik kai kurie žaidybinį pobūdį įgavę elementai. R. Merkienė užrašė 68 informacijas, nupiešta 44 piešiniai, nufotografuota apie 300 etnografinių objektų.

V. Morkūnas birželio ir liepos mėnesiais tyrinėjo žvejybą Lietuvos TSR šiaurės, rytų ir pietryčių rajonuose. Daug demesio buvo skiriama žvejybos terminijai, įrankių tipų paplitimui nustatyti, išaiškinti žvejybos įrankių kilmę. Tyrimų duomenys parodė, kad tradiciniai žvejybos įrankiai sparčiai nyksta, tačiau jų dar yra kaip bra-

konieravimo priemonių. Tradiciniai statomieji įrankiai (bučiai, venteriai) yra tokių pačių formų, tik pasikeitė jų gamybos medžiagos. Padaryta 50 aprašų, nupiešta 220 piešinių, nufotografuota apie 300 etnografinių objektų — daugiausia žvejybos įrankių ir paties žvejybos proceso momentų.

V. Milius rugpjūčio mėn. pirmoje pusėje rinko medžiagą Jonavos raj. apie malimo prietaisus (girnas ir piestas), jų įrengimus ir panaudojimą. Nustatyta, kad, būdami daugiausia nepasiturintys, valstiečiai praeityje girmomis šiame rajone malė iki XX a. vidurio. Malūnuose grūdus maldavo dažniausiai pasiturintieji valstiečiai. Iki šio amžiaus vidurio šiame krašte būta ir piestų grucei daryti. Aprašyta girnų ir piestų formos ir konstrukcijos. Padaryta 17 aprašų, nufotografuota apie 200 etnografinių objektų. Apie išgytinius etnografinius eksponatus V. Milius raštu informavo Liaudies buities muziejų.

Plačiausiai 1978 m. buvo tyrinėjama šiuolaikinė kaimo kultūra ir buitis. Šia tematika ekspedicijos vyko birželio ir liepos mėnesiais Kapsuko, Šakių, Vilkaviškio rajonuose. Tyrinėtojai rinko medžiagą 90 Suvalkijos naujųjų kaimo gyvenviečių.

I. Butkevičius tyrinėjo naująsias kolūkiečių sodybas. Buvo renkama medžiaga apie jų planinę struktūrą, apželdinimą, aptvėrimą, papuošimą. Išaiškinta būdingiausi naujųjų gyvenamųjų ir ūkinių trobesių tipai, plintantys šiuolaikiniame kaime, šeimos buto plotas, kambarių skaičius, jų panaudojimas, apšildymo sistema ir kiti buitiniai įrenginiai. Renkami duomenys apie tradicinių elementų panaudojimą sodybose ir gyvenamuosiuose namuose. Tyrimai parodė, kad naujosios kaimo sodybos formuojasi dviem pagrindinėmis kryptimis: 1) įdiegiant statybinės medžiagos ir technikos naujoves, 2) panaudojant tradicinius lietuvių liaudies architektūros elementus. Užpildyta 487 anketos, padaryta 80 brėžinių bei piešinių, nufotografuota 1125 etnografiniai objektai.

Gyvenamųjų namų interjerą Užnemunėje tyrinėjo V. Kulikauskienė. Ji fiksavo visas gyvenamojo namo interjero sudedamąsias dalis. Ypač domėtasi etninių tradicijų pasireiškimu šiuolaikiniame kolūkiečių interjere. Pastebėta, kad šiuolaikiniame kaime sparčiai nyksta etniniai savitumai. Kiek daugiau jų likę buitiniuose dekoratyviniuose audiniuose. Mados poveikis užfiksuotas vidaus patalpų apdailai bei baldams. 1960—1970 m. kolūkiniame kaime buvo išplitęs iš miestų perimtas sienų dekoravimas (plokštumoje laisvai komponuojami purkšti ratai). Paskutiniu metu plinta vidaus sienų dažymas viena spalva. Svetainių grindys išklojamos parketu. Tradicines langų geles pakeičia ant spintų, sekcijų bei bufetėlių dedami vijokliniai augalai. Sienos puošiamos medžio dirbiniais. Tradicijų labiau laikosi vyresnioji karta. Padaryta gyvenamųjų namų interjerų 287 aprašai, 330 nuotraukų, 30 piešinių.

M. Miliuvienė anketinės apklausos būdu rinko medžiagą apie įvairaus amžiaus ir skirtingų socialinių kategorijų kolūkiečių mitybą. Svarbiausi buvo šie klausimai: 1) produktų asortimentas, 2) mitybos režimas, 3) visuomeninio maitinimo klausimas ir 4) etnografinės tradicijos mityboje. Pastebėta, kad šiuo metu kolūkiečių maisto produktų asortimentas labai paįvairėjo. Daržovių, vaisių, dalį mėsos ir pieno produktų jie turi patys. Dalis kolūkiečių kepa si ir duoną. Sviestas ir kiaušiniai tapo kasdieniniu valgiu. Šviežia mėsa valgoma 2—3 kartus per savaitę. Turtingas ir įvairus kolūkiečių šventinis ir proginis stalas. Nors jų mityba vis darosi panašesnė į miestietišką, įgauna internacionalinį pobūdį, tradicijos mityboje tebėra gyvos ir šiandien. Pastebėti kai kurie valgių gaminimo bei mitybos režimo pakitimai. Maisto kokybę ir įvairumą nulėmė patobulėjusi maisto gaminimo technologija ir įrenginiai — dujų viryklės, šaldytuvai. Visuomeninis maitinimas kolūkiuose kol kas menkai paplitęs. Ekspedicijoje apie kolūkiečių mitybą buvo užpildytos 305 anketos.

A. Vyšniauskaitė liepos 1—31 d. Suvalkijoje tyrinėjo šiuolaikinius vestuvių papročius, užrašė buvusių jaunųjų ir jų artimųjų prisiminimus, stebėjo ir fiksavo vykstančias vestuves. Jos būna iškilmingos, vyksta kaip didelė ne tik susigiminiuojančių šeimų, bet ir jų artimųjų, giminių, darbo kolektyvų šventė. Svarbiausios šios vestuvių dalys: iškilminga pilietinės santuokos registracija CMS ir santuokos užregistravimo proga vykstanti puota jaunųjų tėvų namuose. Šiuolaikinėse vestuvėse būdinga gausi jaunųjų palūda — 10—16 porų pamergių ir pabrolių, be to, dveji svotai — piršlys su svočia ir piršlienė su svočiu. Tyrinėtoja užfiksavo vestuvinių drabužių, maistą ir daugybę vestuvinių papročių elementų, pasekė, kiek vestuvėse tebėra gyvų senųjų tradicinių

papročių. Padaryta 50 aprašų, 400 nuotraukų, gauta 10 vestuvinių „laikraščių“, 376 nuotraukos, 26 pieštos etiketės, 59 negatyvai.

A. Daniliauskas liepos ir rugpjūčio mėnesiais toliau tyrinėjo miesto gyventojų kultūrą Kaune, Kapsuke ir Jurbarke. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas šeimos papročių raidai fiksuoti ir jų kitimo socialistinėje visuomenėje išnagumams nustatyti. Norint suteikti tyrimams istoriškumo, buvo renkama memuarinė informacija apie vestuvių ir kitus šeimos švenčių papročius iš XX a. pirmųjų keturių dešimtmečių. Šeimos švenčių papročių pakitimai socialistiniu laikotarpiu gana sudėtingi. Yra tendencija kelti vestuvių vaises kiek galima prabangiau, stengiamasi atgaivinti arba transformuoti kai kuriuos senųjų tradicijų elementus. Pastebėta, kad yra didelių skirtumų tarp jaunųjų ir jų tėvų požiūrių į vestuvių apeigas; be to, jaunieji linkę į kuklesnes vestuves. Tyrimai rodo vis didėjančių naujų tarybinių šeimos švenčių apeigų įsitvirtinimą, išaugusį civilinės metrikacijos autoritetą. Ekspedicijos metu grupė padarė 150 aprašų, 50 piešinių, 300 nuotraukų.

P. Kalnius rugpjūčio ir rugsėjo mėnesiais toliau rinko medžiagą apie šiuolaikinę pramonės darbininkų šeimą Elektrėnuose, Vilniuje ir Kaune. Užpildyta 200 anketų; įmonių kadru skyriuose buvo padaryta 20 aprašų apie dirbančiųjų šeimyninę padėtį, šio reiškinio ryšį su dirbančiųjų amžiumi, tautybe ir socialine padėtimi. Kad išryškėtų kai kurie darbininkų šeimos raidos reiškiniai tarybiniais metais, buvo renkama medžiaga Kauno miesto Civilinės metrikacijos skyriaus archyve. Išnagrinėta apie 3000 1945—1975 m. civilinės būklės aktų įrašų.

Iš viso per etnografines ekspedicijas padaryta: 1) aprašų ir užpildyta anketų — 1634 vienetai, 2) brėžinių ir piešinių — 424 lapai, 3) fononuotraukų — 2930 kadru.

I. Butkevičius

LIETUVOS TSR MA ISTORIJOS INSTITUTE GALIMA NUSIPIRKTI ŠIUOS INSTITUTO LEIDINIUS

1. Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais. Dokumentų rinkinys, d. 1. XVI—XVII amžiai. Sudarė K. Jablonskis. V., 1959, 368 p., kaina — 2,10 rb. Dokumentai skelbiami originalo — lenkų ir rusų kalbomis.
2. Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais. Dokumentų rinkinys, d. 2. XVIII amžius. Sudarė R. Jاسas ir J. Orda. V., 1961, 592 p. kaina — 3,37 rb. Dokumentai skelbiami originalo — lenkų ir rusų kalbomis.
3. Тяжбы литовских крестьян и жителей местечек с управителями имений. Сборник документов, ч. III. Жалобы крестьян и жителей местечек Литвы в 1795—1814 гг. Составители: М. Ючас и Р. Ясас. V., 1968, 512 p., kaina — 1,79 rb. Dokumentai skelbiami originalo — rusų, lenkų ir vokiečių kalbomis.
4. Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai Lietuvos valstiečiams. Dokumentų rinkinys. Sudarė P. Pakarklis. V., 1960, 668 p., kaina — 4,36 rb.
5. Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы 1963 г. Сборник докладов и сообщений. V., 1964, 722 p., kaina — 4,08 rb.
6. Материалы VI конференции по истории науки в Прибалтике. V., 1965, 274 p., kaina — 60 kp.
7. Д. А. Похилевич. Крестьяне Белоруссии и Литвы во второй половине XVIII века. V., 1966, 215 p., kaina — 97 kp.
8. Aukštosios mokyklos kūrimasis ir vystymasis Kaune. Straipsnių rinkinys. V., 1967, 115 p., kaina — 24 kp.
9. Материалы к конференции по истории естествознания в Прибалтике, май 1968 г. V., 1968, 221 p., kaina — 45 kp.
10. A. Janulaitis. Mikalojus Akelaitis. Acta historica Lituanica, 3. V., 1969, 96 p., kaina — 24 kp. Yra reziumė rusų kalba.
11. В. Меркис. Развитие промышленности и формирование пролетариата Литвы в XIX в. Monografija. V., 1969, 448 p., kaina — 2,15 rb.